

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**MASON MODELİNE GÖRE OLUŞTURULAN BİLİŞİM ETİĞİ
ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazife BAYRAKTAR

Danışman: Prof. Dr. Necmi EŞGİ

TOKAT-2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Necmi EŞGİ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Mason Modeline Göre Oluşturulan Bilişim Etiği Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması” adlı yüksek lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

10/04/2023

Nazife BAYRAKTAR

TEŞEKKÜR

Çalışmanın başından beri görüş ve önerileri ile bana yol gösteren, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Necmi EŞGİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmamı inceleyen gerekli öneri ve eleştiriler ile çalışmama yardımcı olan Doç. Dr. Kerem KILIÇER ve Dr. Şafak BAYIR'a teşekkür ederim.

Tezimi yazma aşamasında beni sürekli teşvik eden benden manevi desteğini esirgemeyen, her seferinde başarabileceğimi hatırlatan canım kardeşim Gamze BAYRAKTAR'a sonsuz teşekkür ederim. Hayatım boyunca benden dualarını eksik etmeyen, maddi manevi arkamda olan sevgili babam İsmail BAYRAKTAR ve sevgili annem Zeliha BAYRAKTAR'a çok teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Bilişim teknolojileri araçlarının kullanımı her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla hayatımızın her anında her yerde kullanılmaktadır. Özellikle bilişim teknolojileri araçlarının her defasında daha da gelişmesi ve bununla beraber internetin de her noktadan kullanılabilir olması bireylere yapmak istediklerini tek tuş ile yapma olanağı vermiştir. Bilişim teknolojileri araçlarının bu kadar gelişmiş olmasının bireylere sağlamış olduğu kolaylığın yanı sıra neden olduğu bazı etik sorunları da bulunmaktadır. Bilişim teknolojileri araçlarının kullanımına yönelik etik kurallar ve ilkeler var olsa da bireylerin bu kuralları içselleştirmesi ve bunu yaşamında davranışına eklemesi gerekmektedir.

Bilişim teknolojileri araçlarını aktif bir şekilde kullanan üniversite öğrencilerinin; kendisi ve başkaları için yapmış oldukları paylaşımlarda bilişim etiğinin gizliliğine, fikir alışverişlerinde bilginin doğruluğuna, araştırmalarda fikri mülkiyete ve erişilebilirliğe dikkat edilmesi önemlidir. Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerini ölçebilecek geçerli ve güvenilir 39 maddeli gizlilik, doğruluk, erişilebilirlik ve fikri mülkiyet faktörlerinden oluşan 4 faktörlü bilişim etiği ölçeği ortaya çıkmıştır. Ölçeğe dair uygun analizler yapılmış ve incelenmiştir.

Sonuç olarak öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin değerlendirildiği bu çalışmanın alanla ilgili yapılacak sonraki çalışmalara yol göstermesi, ilgili alan yazına katkı sağlamasını dilerim.

ÖZET

MASON MODELİNE GÖRE OLUŞTURULAN BİLİŞİM ETİĞİ ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Bayraktar, Nazife

Yüksek Lisans, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Necmi Eşgi

Nisan 2023, xiv + 92 sayfa

Bu araştırmada, Mason (1986)'un bilişim etiği boyutları (gizlilik, erişilebilirlik, fikri mülkiyet, doğruluk) doğrultusunda Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerine yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Tokat il merkezinde bulunan Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde 2019-2020 yılında öğrenim gören, bilişim teknolojileri araçlarını (bilgisayar, telefon, tablet vb.) kullanan, toplamda 716 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak için, Mason (1986)'un bilişim etiği boyutları (gizlilik, doğruluk, fikri mülkiyet, erişilebilirlik) göz önüne alınarak araştırmacı tarafından hazırlanan bilişim etiği ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin hazırlanması aşamasında gerekli literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili madde havuzu oluşturulmuş ve oluşturulan maddeler uzman görüşü ile desteklenmiştir. Sonrasında oluşturulan ölçek ile pilot (deneme) uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama aşamasında; 217 kadın, 87 erkek olmak üzere toplamda 304 katılımcıya ulaşılmıştır. Pilot çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanan ölçeğe ait geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak katılımcıların bilişim etiği ölçeğine yönelik madde analizi yapılmıştır. Hazırlanan ölçekteki her bir maddenin öteki maddelerle olan ilişkisinin 0,30'un altında olmaması durumunda ölçekten madde çıkarımına gidilmemiştir. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için ise Cronbach's Alpha güvenirlik analizi yapılmış bu

analizin sonunda ölçeğin güvenirlik düzeyi 0,962 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliği için öncelikli olarak açıklayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinin ön koşulu olan KMO, Barlett Küresellik testleri incelenmiştir. Ölçeğin faktör yapısına karar verebilmek nedeniyle çizgi yamaç grafiği incelenmiştir. Grafikte kırılmanın dördüncü boyuttan sonra gerçekleştiği dolayısıyla dördüncü boyuttan sonra eğimin diğer faktörler için durağanlaştığı görülmüştür. Sonrasında ölçekteki maddelerin kararsız kalma durumu incelenmiş ve herhangi bir kararsız kalma durumunun olmadığı görülmüştür. Her faktörün kendi içindeki iç tutarlık düzeyleri incelendiğinde ise her faktörün güvenirlik düzeyinin sırası ile 0.988, 0.987, 0.970, ve 0.930 olduğu, bu değerlerin ise kabul edilebilir güvenirlik düzeyinde olduğu belirlenmiştir.

Ana çalışmada ise 214 kadın, 207 erkek olmak üzere toplamda 421 kişiye ulaşılmıştır. Açıklanan faktör yapısının, farklı bir örneklem grubunda doğrulanması için LISREL 8.7 programı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda açıklanan faktör yapısının doğrulandığını dolayısıyla ölçeğin kullanılmasında bilimsel bir sakınca olmadığını görülmüştür. Ana çalışma sonucunda ise ölçeğin tüm boyutlarının, genel güvenilirlik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir ($\alpha > 0.70$). Analiz sonucunda ölçekten elde edilen veriler normal dağılım göstermektedir. Verilerin normal dağılımı sonucunda ölçekten elde edilen puanların sosyo demografik özelliklere göre farklılıkların incelenmesi için 2'li grupların karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla gruplar için ise tek yönlü Anova analizinden yararlanılmıştır. Yapılan araştırma bulgularına göre, katılımcıların bilişim etiği düzeylerinin cinsiyet, şahsi gelir ve aile gelir durumları üzerinde farklılık göstermediği saptanmıştır. Katılımcıların yaş gruplarında ise özellikle 18-21 yaş grubundaki öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bilişim etiğinin alt boyutlarında (gizlilik, doğruluk, erişilebilirlik, fikri mülkiyet) ise 18-21 yaş grubundaki katılımcıların diğer yaş gruplarına oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca günlük 8 saat ve üzeri internet ve bilişim teknolojileri araçlarını (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilişim Teknolojileri, Etik, Bilişim Etiği, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

THE VALIDITY AND RELIABILITY STUDY OF THE COMPUTER ETHICS SCALE CREATED ACCORDING TO THE MASON MODEL

Bayraktar, Nazife

Master of Science, Department of Computer Education and Instructional Technologies

Advisor: Prof. Dr. Necmi Eşgi

April 2023, xiv + 92 pages

In this study, it was aimed to develop a reliable and valid scale for the information ethics levels of university students studying in Turkey in line with Mason (1986)'s information ethics dimensions (confidentiality, accessibility, intellectual property, accuracy), the scores of university students from the scale, and the variables considered, intended to be examined. Survey model, one of the quantitative research methods, was used in the research. The sample of the research consists of 716 university students in total, who are studying at Tokat Gaziosmanpaşa University in the city center of Tokat in 2019-2020 and using information technology tools (computer, phone, tablet, etc.). In order to collect the data related to the research province, the informatics ethics scale prepared by the researcher, taking into account the informatics ethics dimensions of Mason (1986) (confidentiality, accuracy, intellectual property, accessibility) was used. During the preparation of the scale, the necessary literature was searched, an item pool was created and the items were supported by expert opinion. Afterwards, a pilot (trial) application was made with the created scale. In the pilot trial phase; A total of 304 participants, 217 women and 87 men, were reached. The validity and reliability study of the scale, which was prepared in line with the data obtained from the pilot study, was conducted. In this direction, first of all, an item analysis was conducted on the informatics ethics scale of the participants. If the relationship between each item in the prepared scale and the other items was not less than 0.30, no item was removed from the scale. In order to determine the internal consistency of the scale, Cronbach's Alpha reliability analysis was performed and the reliability level of the scale was found to be 0.962 at the end of this analysis. Explanatory factor analysis was primarily used for the validity of the scale. KMO and Barlett Sphericity tests, which are the prerequisites of explanatory factor

analysis, were examined. In order to be able to decide on the factor structure of the scale, the line was supported with a slope graph. It was observed that the break in the graph occurred after the fourth dimension, so the slope became stable for other factors after the fourth dimension. Afterwards, the indecision status of the items in the scale was examined and it was seen that there was no indecision. When the internal consistency levels of each factor were examined, it was determined that the reliability level of each factor was 0.988, 0.987, 0.970, and 0.930, respectively, and these values were at an acceptable level of reliability.

In the main study, a total of 421 people, 214 women and 207 men, were reached. Confirmatory factor analysis (CFA) was performed using the LISREL 8.7 program to verify the explained factor structure in a different sample group. As a result of confirmatory factor analysis, it was seen that the factor structure explained was confirmed, so there was no scientific drawback in using the scale. As a result of the main study, it was determined that the general reliability levels of all dimensions of the scale were high (Cronbach's alpha > 0.70). Afterwards, in order to examine the differences in the scores obtained from the scale according to the socio-demographic characteristics, the independent sample t-test was used to compare the groups of 2, and the one-way Anova analysis for more than two groups. According to the research findings, it was determined that the informatics ethics levels of the participants did not differ on gender, personal income and family income status. In the age groups of the participants, it was concluded that the information ethics levels of the students, especially in the 18-21 age group, were higher than the other age groups. In the sub-dimensions of informatics ethics (confidentiality, accuracy, accessibility, intellectual property), it was determined that the participants in the 18-21 age group were higher than the other age groups. In addition, it was concluded that students who use the internet and information technology tools (smartphone, tablet, computer, etc.) for 8 hours or more per day have higher levels of informatics ethics.

Keywords: Information Technologies, Ethics, Information Ethics, University Students

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	i
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	3
Önem	4
Sayıtlar	5
Sınırlılıklar	5
BÖLÜM II	6
Etik Kavramı	6
Temel Etik Teorileri.....	7
Normatif Etik.....	7
Teleolojik Etik	7
Deontolojik Etik.....	8
Erdem Etik	8
Normatif Olmayan Etik	9
Betimleyici Etik	9
Meta Etik.....	9
Bilişim Teknolojileri	9
Bilişim Etiği	11
Mason'un Bilişim Etiği Boyutları.....	15
Gizlilik (Privacy).....	15
Erişilebilirlik (Accessibility)	16

Fikri Mülkiyet (Property)	18
Doğruluk (Accuracy).....	19
İlgili Araştırmalar.....	21
Ölçek Geliştirme Üzerine Yapılan Araştırmalar	28
BÖLÜM III.....	31
YÖNTEM	31
Araştırma Modeli	31
Evren ve Örneklem	31
Pilot Çalışmaya Ait Demografik Özellikler:.....	31
Ana Çalışmaya Ait Demografik Özellikler	32
Veri Toplama Araçları	33
Veri Toplama Süreci	34
Verilerin Analizi.....	34
BÖLÜM IV.....	36
BULGULAR.....	36
Bilişim Etiği Ölçeğinin Formatı ile Madde Havuzunun Hazırlanması	36
Bilişim Etiği Ölçeğine Ait En Etkili Maddeler ve Ölçek Maddeleri	36
Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Güvenirlilik Sonuçları	38
Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)	40
Ana Çalışmaya Ait Bulgular	45
Bilişim Etiği Ölçeğine Ait DFA Sonuçları.....	45
Verilerin Dağılımı, Betimsel Bulgular ve Korelasyon Analizine Ait Bulgular	49
Demografik Özellikler İle Bilişim Etiği Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	51
BÖLÜM V	60
TARTIŞMA	60
BÖLÜM VI.....	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	63
Sonuç.....	63
Öneriler	65
KAYNAKÇA.....	67
EKLER.....	77
Ek 1. Bilişim Etiği Ölçeği Uzman Değerlendirme Formu	77
Ek 2. Bilişim Etiği Ölçeği Nihai Formu.....	87
Ek 3. İzinler	91
Ek 4. Yazarın Özgeçmişi.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları	31
Tablo 2. Ana Çalışma Sonucu Ulaşılan Örnekleme Ait Demografik Özellikler.....	32
Tablo 3. Bilişim Etiği Ölçeğine İlişkin Madde İstatistikleri.....	38
Tablo 4. Bilişim Etiği Ölçeğinin Maddeleri İle Ölçek Toplam Korelasyonu Değerleri.	39
Tablo 5. Bilişim Etiği Ölçeğine Ait KMO ve Barlett Analizi Sonucu	40
Tablo 6. Bilişim Etiği Ölçeğinin Öz Değerleri ve Açıkladıkları Varyans Düzeyleri	40
Tablo 7. Bilişim Etiği Ölçeği Maddelerine Ait Faktör Yük Değerleri	42
Tablo 8. Maddelerin ayırt ediciliğinin %27'lik alt ve üst gruplara göre test edilmesi ...	44
Tablo 9. Araştırma Kapsamında İncelenen Uyum Kriterleri Sınırlılıkları	48
Tablo 10. Bilişim Etiği Ölçeği Uyum Kriterleri Bulguları	48
Tablo 11. Geliştirilen Ölçeğin Boyutlarına Ait Güvenilirlik, AVE, CR ve Güvenirlik Düzeyleri.....	49
Tablo 12. Araştırma Verilerine Ait Normallik Dağılımı Sonuçları.....	49
Tablo 13. Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Betimsel Bulgular	50
Tablo 14. Katılımcıların Bilişim Eğiti Boyutları Arasındaki İlişki Analizi Sonuçları ...	50
Tablo 15. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Cinsiyetlere Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları	51
Tablo 16. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Aile Geliri Düzeyine Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları	51
Tablo 17. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Yaş Düzeyine Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları	52
Tablo 18. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Bireysel Gelir Düzeyine Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları	55
Tablo 19. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Günde Ürünü Kullanım Süresine (Saat) Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları.....	55
Tablo 20. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Günde İnternet Kullanım Süresine (Saat) Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları.....	57

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Hane Halkının Bilişim Teknolojilerini Kullanım Oranının Yıllara Göre Dağılımı	11
Şekil 2. Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Yamaç Grafiği	41
Şekil 3. Bilişim Etiği Ölçeğinin DFA Sonucuna Ait Path Diyagramı.....	46
Şekil 4. Bilişim Etiği Ölçeğinin DFA Sonucuna Ait T Değerleri	47

KISALTMALAR

AFA: Açıklayıcı Faktör Analizi

BEDYTÖ: Bilişim Etiği Değerlerine Yönelik Tutum Ölçeği

BİT: Bilgi ve İletişim Teknolojileri

BÖTE: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

BT: Bilişim Teknolojileri

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

GYDSBEÖ: Gerçek yaşam Durum Senaryolarıyla Bilişim Etiği Ölçeği

KMO: Kaiser Meyer Olkin

SPSS: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı

TDK: Türk Dil Kurumu

TKDK: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde yapılan araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltı ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

Problem

Bilgi, insanlar için önemli bir kaynak olarak görülürken bilgiyi işleyen, saklayan ve ulaşmamızı sağlayan teknolojinin kendisidir. Bilişim alanındaki her gelişmeden insanlar etkilenmektedir. Aynı zamanda işlerin yönetilmesi, geliştirilmesi, hizmetlerin sunulması, verilerin işlenmesi gibi içinde bulunduğumuz toplumun kendisinde iletişim ve elektronik teknolojilerinde büyük değişimler ön plana çıkmaktadır. Bilişim teknolojilerinde yaşanan yenilikler günümüzde birden fazla sektörde yapılan işlemlerin kolaylaşmasını ve hızlanmasını sağlamaktadır (Erdem, 2008). Dolayısıyla en ufak banka işlemlerinde bile teknolojik cihazlar ile yaptığımız işler sadece birkaç dakikamızı almaktadır. Bilişim teknolojilerinin hayatımızı, yaşamımızı kolaylaştırmasının yanında ortaya çıkan bazı etik sorunlar geçmişten günümüze yapılan çalışmalara konu olmaktadır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde kişilerin BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) kullanımını sağlanırken etik çerçevesi dışına çıkılan davranışlar sergiledikleri görülmektedir (Arıkan ve Duymaz, 2015). Toplumsal kurum ve kuruluşların değer yargıları, teknolojinin toplum yaşamında kullanılmaya başlamasıyla birlikte etik algısının kökenlerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte “okul etiği”, “aile etiği”, “bilgi etiği”, “vatandaşlık etiği”, “siber etik”, “iş etiği”, “internet etiği”, “meslek etiği” gibi bölümler ortaya çıkmaktadır. Teknolojik cihazların (bilgisayar, telefon, tablet vb.) ortaya çıkması, teknolojiye uygulanan sürekli güncellenmesi, gelişmesi; teknoloji, internet kullanımının giderek artması sonucu “bilişim etiği” kavramını ortaya çıkarmaktadır (Erdem, 2008; Kılıçer, 2013, s.101).

Bilişim etiği, bilişim teknolojileri kullanıcılarının ve bu kullanıcılara aracılık sağlayan kuruluşların bu teknolojilerden yararlanırken dikkat etmesi gereken kurallara, koşullara yönelik normlar şeklinde tanımlanmaktadır (Gökçearslan, 2016, s.138). Arıkan ve Duymaz’a (2014) göre bilişim etiği, bilişim teknolojileri araçları kullanılarak yapılan her türlü etkinlikte internet, sosyal medya vb. dikkatli olunması gereken kurallar bütününden oluşan üst disiplin alanıdır. Ayrıca Türkiye Bilişim Derneği (TBD) nihai raporu’na (2010) göre bilişim etiği, etiğin uygulamalı bir alt dalıdır. Bilişim etiğinin en

önemli yönü ise dünyanın hangi ülkesinde veya şehrinde olursa olsun bilişim alanında çalışanların birbirleri arasındaki ilişkilerinde belli başlı davranış kalıplarına göre hareket sağlamasıdır.

Bilişim teknolojilerini kullanan üniversite öğrencileri hangi meslek grubunda veya hangi bölümde olursa olsun etik kurallar kılavuz görevinde yer alacaktır. İletişim ve bilişim teknolojisindeki gelişimlerin sonucunda yaşamımızda cd, internet, dvd, usb bellek aygıtı vb. araçlarla bilgi paylaşımı çok kolay ve basit hale gelmiştir. Ancak bilginin son derece hızlı paylaşıldığı çevrimiçi ortamlarla birlikte bilişim ile etik normların ihlal durumu meydana gelmektedir (Çakırel, Görener ve Dinçer, 2009). Bilişim etiği temelinde bilişim teknolojileri araçlarının kullanımı ile yapılan davranışların kontrolü ve uygunluğunun kabul edilebilir olmasıdır. Dolayısıyla bilişim teknolojileri araçları bir üst model ve programlar yardımı ile hayatımızın her yerindedir. Bu alanda kanunlar yeni olaylara uyum sağlayamamakta ya da adaptasyon sürecinde çeşitli gecikmeler çıkabilmektedir. Bu durumdan ele aldığımızda bireyler ve toplumsal açıdan bilişim etiği en önemli konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ozan, Kurt ve Odabaşı, 2014).

Mason (1986) bilişim etiğini dört boyuta odaklamaktadır. Bu boyutlar; gizlilik (Privacy), doğruluk (Accuracy), fikri mülkiyet (Property), erişilebilirlik (Accessibility) olarak ele alınmaktadır. Bilişim etiği boyutlarının İngilizce karşılıklarının baş harfleri birleştirilerek kısaca PAPA olarak ifade edilmektedir. Genç, Kazez ve Fidan (2013) bilişim teknolojilerinin kullanımı; insanların yaşamlarında gizli olması gereken bazı bilgilerin internette paylaşılması, fikri mülkiyet gibi insanların özgürlüklerini kısıtlayacak, onlara zarar verecek ahlaki duruma ters olan durumlara neden olmaktadır. Böyle bir durum ile karşı karşıya kaldığımızda üstesinden gelebilmek için bu teknolojilerin bilişim etik ilkeleri çerçevesinde kullanılması ile mümkün olacaktır. TÜİK (2013) sonuçlarına göre bilişim teknolojileri araçları kullanımının en fazla olduğu yaş 16-24 yaş arasındır. Üniversite öğrencilerinin içinde bulunduğu yaş aralığı genç nüfusu temsil etmektedir. Bilişim teknolojileri araçlarını kullanım oranları göz önünde bulundurulduğunda üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerinin belirlenmesi, bilişim etiği konusundaki çalışmalara önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Alan yazın incelendiğinde alana katkı sağlaması için yapılacak bu çalışmanın problemi;

1. Türkiye’de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilecek ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliği ne düzeydedir?
2. Türkiye’deki üniversitede öğrenim gören üniversite öğrencilerinin geliştirilecek olan ölçekten aldıkları puanların ele alınan değişkenler bakımından gösterdiği farklılıklar ne düzeydedir? Sorularından oluşmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Mason’un (1986) bilişim etiği boyutları (gizlilik, erişilebilirlik, fikri mülkiyet, doğruluk) doğrultusunda Türkiye’de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerine yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek ve bu ölçek kullanılarak üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına çözüm aramaya çalışılmıştır.

1. Bilişim etiği ölçeğinin geçerliliği ne düzeydedir?
 - a) Bilişim etiği ölçeğinin kapsam geçerliliği ne düzeydedir?
 - b) Bilişim etiği ölçeğinin yapı geçerliliği ne düzeydedir?
2. Bilişim etiği ölçeğinin güvenilirliği (Cronbach Alfa) nasıldır?
3. Bireylerin bilişim etiği ilkelerine yönelik davranışları ele alınan değişkenler bakımından (yaş, cinsiyet, internet kullanım süresi, kendilerinin ve ailelerinin gelir durumları, bilişim teknolojileri sahibi olma, bilişim teknolojileri araçlarını kullanma sürelerinde anlamlı farklılık görülmekte midir?
4. Üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeyleri nasıldır?
 - a) Üniversite öğrencilerinin bilişim etiği puanları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
 - b) Üniversite öğrencilerinin bilişim etiği puanları yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
 - c) Üniversite öğrencilerinin bilişim etiği puanları internet kullanım süresine göre farklılaşmakta mıdır?
 - d) Üniversite öğrencilerinin bilişim etiği puanları kendisi veya ailesinin gelir durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
 - e) Üniversite öğrencilerinin bilişim etiği puanları bilişim teknolojileri araçlarını kullanım süresine göre farklılaşmakta mıdır?

Önem

Dünyada, çevremizde sürekli değişen ve gelişen bilişim teknolojileri ile birlikte bilgi de önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla taşınabilir teknolojiler, elektronik postalar, kablosuz iletişim, internet vb. teknolojik stratejiler yaşamımızın her alanında vazgeçilmez olmaktadır. Örneğin; banka işlemleri, çevrimiçi dersler, fatura ödeme, alışveriş yapma, uzaktaki insanlarla istenilen yerden ve istenilen zamanda iletişim sağlama, gündemden haberdar olma gibi birden çok işlemler bilişim teknolojileri sayesinde gerçekleşmektedir. Günümüzde insanlar bu teknolojilerle sürekli etkileşim halinde olduğu gibi ilerleyen yıllarda da bilişim teknolojisinin kullanılmadığı bir yaşam düşünmek söz konusu değildir. Bu nedenle yaşamımızda yer edinen bilişim teknolojilerinin kullanımı avantaj sağlamasının yanı sıra dezavantajlarının görülmesiyle birlikte etik problemler ortaya çıkmaktadır (Duymaz, 2013). Bilişim teknolojilerinin hayatımızın her alanına dâhil olması bizlerin de gelişen bu teknolojilere ayak uydurması, yenilikleri benimsemesi gerekmektedir. Sadece bu teknolojileri kullananlar olarak değil etrafımızdaki, çevremizdeki kişilerinde bilişim teknolojileri kullanımında önemli olan etik kuralları, benimsemesi önem arz etmektedir. Özellikle öğrenciler tarafından teknolojinin aktif olarak kullanımı sağlanırken etik kurallarının da farkında olması sadece kendileri için değil çevresinde bulunan herkese, gelecek nesillere ve çocuklarına örnek olmayı sağlayacaktır.

Bilişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı değişimlerin pozitif yönde olması için etik ilkelerin benimsenmesi gerekmektedir (Ozan ve Odabaşı, 2015, s.379). Öğrenciler, öğretmenler, anne-babalar, doktor, avukat, çiftçi kısacası toplumda yaşayan ve bilişim teknolojilerini kullanan herkes teknolojiyi kullanırken aynı zamanda bilişim etiği ilkelerini benimsemelidir. Bu ilkeleri göz ardı ettiğimizde toplumsal düzeyde bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Aydoğdu, 2022). Alan-yazını incelediğimizde bilişim etiği üzerine yapılan çalışmaların daha çok durum senaryoları, bilgisayar etiği, internet etiği vb. çalışmaların olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışmalarda nitel çalışma yöntemi, yarı yapılandırılmış görüşme soruları ya da var olan anketlerden yararlanılmıştır. Ayrıca alan-yazına bakıldığında yapılan çalışmaların daha çok üniversiteleri eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adayları, ortaokul kademesindeki öğrenciler ile çalışılmıştır. Bu çalışmada Mason'un (1986) bilişim etiği boyutları (gizlilik, erişilebilirlik, fikri mülkiyet, doğruluk) göz önüne alınarak üniversite öğrencilerinin bilişim etiğine yönelik düzeylerini belirlemek amacıyla ölçek geliştirme

alışması yapılmıştır. Geliştirilen ölçek ile bireylerin bilişim etiğı düzeyinin belirlenmesi, araştırma kapsamında alan yazına ölçme aracının kazandırılması ve literatüre katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Ayrıca bu çalışmanın ileride yapılacak benzer araştırmalara ışık tutacağı tahmin edilmektedir.

Sayıtlar

Araştırma esnasında araştırmaya katılan öğrencilerin ölçme aracındaki sorulara içten ve samimi cevap verdikleri,

Araştırma esnasında kullanılan ölçme aracının ele alınan değışkenleri güvenilir ve geçerli şekilde ölçtüğü varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırma 2019-2020 öğretim yılında öğrenim gören Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencileri ile sınırlıdır.

Elde edilen veriler araştırma sırasında geliştirilen veri toplama aracı ile sınırlıdır.

Araştırmada kullanılan ölçme aracının maddeleri Mason'un (1986) bilişim etiğı alt boyutlarıyla sınırlıdır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sanayi devrimi ile birlikte dünyamız zaman içinde tarım toplumundan sanayi toplumuna, teknoloji ile birlikte bilgi toplumuna dönüşmekte ve bu dönüşüm hala sürmektedir. Bilgi toplumuna geçiş sırasında haberleşme ve bilgisayar araçlarının bilgiye, veriye erişim süresinin kısaldığı görülmektedir. Yani bilgiye erişim bilişim teknolojilerini kullanmaktan geçmektedir. Bu nedenle bilişim teknolojileri yaşamımızın her noktasında ve her alanda karşımıza çıkmaktadır. Kullanılan teknolojilerin faaliyet alanlarının geniş yer tutması işimizi kolaylaştırdığı gibi vaktimizi en iyi biçimde değerlendirmemize olanaklar sunmaktadır (Özdemir, 2019). Bilişim teknolojileri bilginin işlenmesinde, depolanmasında, toplanmasında ağlar aracılığı ile bir yerden başka yere iletilip kullanıcıların hizmetine sunulan iletişim ve bilgisayarlar olmak üzere bütün teknolojileri kapsayan teknolojilerdir (Teknolojide, 2019). Bilişim teknolojilerini kullanabilmek bu teknolojilere hâkim olmak dolayısıyla alandaki gelişmeleri de takip etme zorunluluğuna neden olmaktadır. Böylece bilişim teknolojilerinin kapsam alanı genişledikçe insanlar bilgiye istedikleri yerden çok hızlı ulaşma olanakları bulmaktadır (Özdemir, 2019). Dedeoğlu'na (2006) göre bireyler bilişim teknolojileri yardımı ile karşılıklı ve etkileşimli bir şekilde bilgilenmekte, işlerini daha kolay ve kısa sürede gerçekleştirmektedir. Ancak kullanılan bilişim teknolojilerin günlük yaşamımızın yanında eğitim, bankacılık, sağlık, ticaret vb. birçok alanda katkı sağlamasına rağmen bilişim toplumlarında daha önceden de var olan bireylerin ve toplumun geleceğini, bugününü tehdit eden bazı etik sorunlara neden olduğu gözlenmektedir (Dedeoğlu,2006; Fidan, 2016; Özdemir, 2019).

Etik Kavramı

Günümüzde insanlar ihtiyaçları, hedefleri doğrultusunda hızlı ve kısa zamanda birden çok bilgiye erişmeye çalışmaktadır. Kişilerin teknolojik cihazları bilgiye erişim, haberleşme, takip vb. amaçlar için kullanması, belli başlı etik kuralları da beraberinde getirmiştir. Etik kavramı, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “çeşitli meslek kollarında tarafların uyması ya da kaçınması gereken davranış bütünü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019).

Ersoy'a (2019) göre etik, yaşamımızın her alanında dikkate alınması gereken aynı zamanda toplum düzeninin sağlanabilmesi, korunabilmesi için gereksinim duyulan davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca etik, iyi eylem yargısına ulaşmaya

çalışırken aynı zamanda bireyi düşündürmeye çalışmaktadır. Etiğin kendisine has bir konusunun olması temel ilkeleri belirleyerek davranışlarımızın ve ruhsal eğilimlerimizi yönlendirmeyi, idare etmeyi öğretir (Usta, 2011).

Işık (2003), etiği; toplumların, insanların doğrular ve yanlışlar açısından ne yaptığının veya ne yapması gerektiğinden ziyade doğrular ve yanlışlar üzerinde müzakere yapabilme, hüküm yürütme kapasitesinin geliştirilmesiyle ilgili zihinsel faaliyetlerin tümü olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda etiği evrensel olarak bütün zamanlardaki insanlar için geçerli olan doğru davranışı tanımlayan kod olarak ele almıştır.

Grünberg (2003) etiği, ahlak kurallarını ve sorunlarını inceleyen veya tek tek ahlak kurallarını temellendiren genel ilkeleri ortaya koyan felsefe dalı olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda felsefenin alt dalı olarak nitelendiren etik kavramını daha iyi tanımlayabilmek amacıyla temel etik teorilerinin incelenmesi uygun olacaktır.

Temel Etik Teorileri

Temel etik teorileri Erdoğan (2006)'a göre iki ana başlık altında toplanmaktadır.

1. Normatif etik
2. Normatif olmayan etik

Normatif Etik

Erdemli yaşamın nasıl olması gerektiği ve ahlaksal kodların sistemli açıklanması ile ilgilenmektedir. Normatif etik kendi içinde gruplara ayrılmaktadır. Bunlar; teleolojik etik, deontolojik etik, erdem etik olarak ele alınmaktadır (Erdoğan, 2006). Normatif etik, olması gereken ilkelerin ve davranışların önceden belirleyerek insanlara yol göstermeyi amaçlamaktadır (Duymaz, 2013). Normatif etik, somut yani elle tutulabilecek ahlaki davranışlarımızla ilgili etik alanında belli davranışlarımız ve bu davranış tarzlarımıza ek olarak ortaya çıkan somut değerler arasında bir karar verme veya bu kararlarla bağlantılı ilkelerin belirlemesidir. Dolayısıyla normatif etiğin görevini, ortaya çıkan ahlaki değer ve normları irdeleyerek sistemli yaklaşıma ulaşmak şeklinde tanımlayabiliriz (Bağ, 2021).

Teleolojik Etik

Teleolojik, sonuçlar hakkında rasyonel düşünme anlamına gelirken; teleolojik etik, bir eylemin sonucu o eylemin ahlaksal sonucu olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2006). Bir eylemin yanlışlığını, doğruluğunu, iyiliğini, kötülüğünü sonuçlarıyla

saptayarak ortaya çıkan karara bakarak etik veya etik dışı olarak nitelendirilmektedir. Sonuçlarına göre karar veren etik teorisi olarak değerlendirilir (Uludağ Sözlük, 2019). Ancak davranışlar ne kadar iyi niyet ile yapılırsa yapılsın sonucu mutluluk, fayda, haz sağlamıyorsa bu davranış ahlaken iyi sayılmamaktadır (Sayımer, 2006). Bu nedenle teleolojik etik belli eylem ya da davranış türlerinin sonuçları göz önünde tutularak yapılması gerektiğini ifade etmektedir (Macit, 2009). Yapmış olduğumuz eylem ya da davranışların ahlaki değerini belirleyen şeyin davranışların veya eylemin ürettiği sonuçtur (Koçyiğit ve Karadağ, 2017).

Deontolojik Etik

Normatif değerlendirmeler bir görevi veya yükümlülüğü ortaya çıkaran eylemin kendisinde var olan karakterin içerisinde yer alması deontolojik etik olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2006). Bu nedenle deontolojik etik, etik sorunların çözümünde mevcut durumun nasıl olduğu niyeti göz önünde bulundurularak çözümün ne şekilde olması gerektiğini savunmaktadır (Duymaz, 2013). Deontolojik etik, sonuç odaklı olmaktan çok davranışın doğruluğu üzerinde durmaktadır. Dolayısı ile ahlaki davranışın yanlışlığı veya doğruluğu davranışın sonuçlarından ziyade bireylerin bazı ahlaki görev ve davranış kurallarını yerine getirip getirmediği ile belirlenir. Ayrıca davranışın sonucundan çok temelde yatan ilke ve niyetler önemlidir (Koçyiğit ve Karadağ, 2017). Aynı zamanda deontolojik etik anlayışında yararcılık çevresel iyiliklerin dağıtılmasında kişiler arasındaki bireysel ayrıcalıkları gözetmez. Dolayısıyla yapılacak adalet kişiler arasında tarafsız olmalı, aynı durumda olan kişilere aynı oranda davranılmalıdır (Macit, 2009).

Erdem Etik

Erdoğan (2006)'a göre erdem etik, doğruluğu ya da iyiliği tanımlamak yerine karakterin gelişmesi üzerinde durmaktadır. “İyi bir insan olmak” şeklinde değerlendirebilmek için belirli davranışların sergilenmesi gerektiğini savunan teoridir (Ekşi Sözlük, 2019). Erdem etiği, ahlaki hayatımızda kişilerin erdemine ve karakterine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla temelinde kişinin nasıl bir insan olduğu ile ilgilenirken aynı zamanda erdemli ve karakterli insan olması gerektiğini savunur. Erdem etiğine göre bireylerin ahlaki yaşamlarını belirlemede kullanılan kurallar ve buna bağlı olarak yaşanan sonuçlar değil, bireylerin sahip oldukları deneyimler, inançlar, duyarlılıkları önemlidir. Bireyin yapmış olduğu davranışlar sonucunda çevresindeki kişilere ve topluma bir zarar

veya yarar sağlaması değil, kişinin sergilemiş olduğu davranışlarda erdemlilik göstermesidir (Koçyiğit ve Karadağ, 2017).

Normatif Olmayan Etik

Moral sistemlerinin mantığı, ahlak sistemlerinin nesnelliğinin incelenmesi olarak ifade edilir. Normatif olmayan etik; betimleyici ve meta etik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Erdoğan, 2006). Araz (2020)’a göre; ahlaki değer yargılarının incelenerek yanlış ve doğruların belirlenmesi ile ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesidir.

Betimleyici Etik

Duymaz (2013)’a göre betimleyici etik, toplumda mevcut olan ahlaki davranışları ve ilkeleri genel biçimde içine alınarak betimlenmesidir. Yani betimleyici etik toplumların ahlaki tutumlarını, eğilimlerini belli bir çerçeve dâhilinde gözlemleyerek incelemektedir. Araz (2020)’a göre ise betimleyici etik belli kalıplar içerisinde kuralları olmadan sadece kişilerin göstermiş oldukları davranışların incelenmesi ve bu davranış sonuçlarının betimlemesidir.

Meta Etik

Meta etik, etiğin temelini, kaynağını araştıran türüdür. Bireysel cevapların gerçek doğruya ulaşabilecek biçimde cevaplanması meta etik olarak tanımlanmaktadır (Milliyet.com, 2022). Duymaz (2013)’a göre meta etiğin temel amacı, etik kuramlarında kabul edilen kuramları, kavramları sorgulamak ve ne ifade ettiği gerçekten var olup olmadığı ile ilgili düşünsel süreç yaratmaktır. Yani soyut olaylar karşısında çıkardığımız anlamların doğru ve güvenilir biçimde sonuca ulaştırmasıdır.

Bilişim Teknolojileri

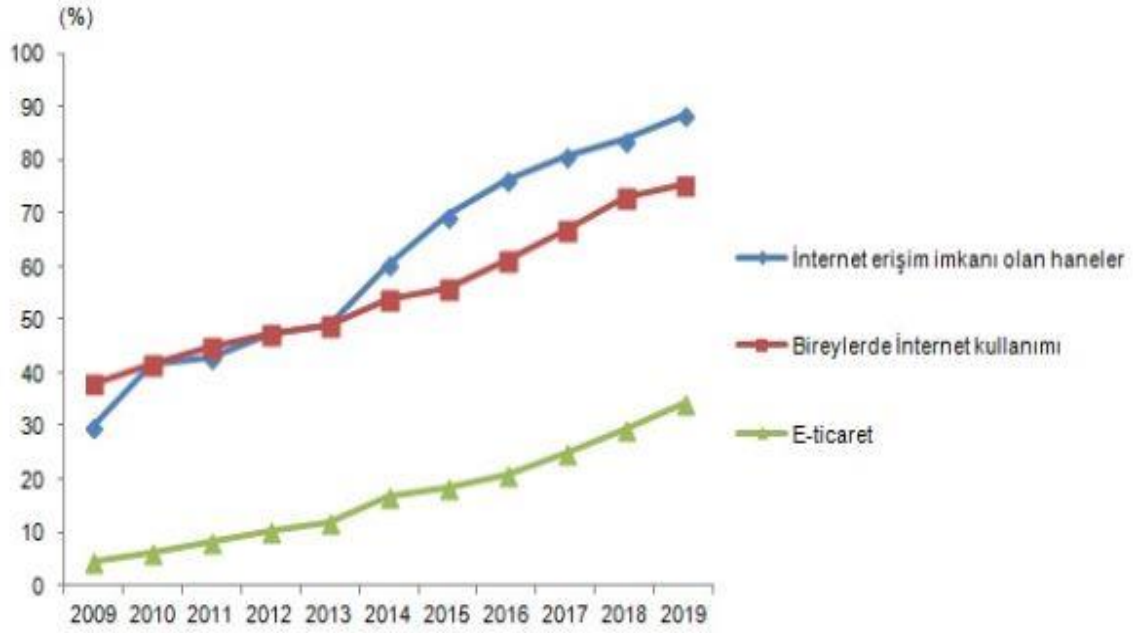
Bilişim teknolojileri sektörünün entelektüel sermaye üzerinde giderek artması, sanayi sektörlerinin ise gün geçtikçe otomasyona yönelmesi bilişim sektörünün önemini ortaya çıkarmaktadır (Aydın, 2013). Günümüzde gelişen ve her geçen gün gelişmekte olan bilişim teknolojileri ile birlikte internetin yaygınlaşması istenilen her bilgiye erişim sağlamaktadır. Bu nedenle bilişim teknolojilerinin kullanımı her geçen gün ve her geçen yıl artmaktadır. Bilişim teknolojiler (BT) kavramı ilk defa 1960’lı yıllarda karşımıza çıkmış ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte günümüzde ve gelecek nesillerde de yaygınlaşmaya devam edecektir (Zimmerman, 1995; Bandura, 1997). “Bilişim teknolojileri nedir?” sorusuna aşağıda yer verilmiştir.

Bilişim teknolojileri iletişim ve bilgisayar teknolojilerinin birlikte kullanımı sonucu oluşturulan sistemler olarak tanımlanmaktadır (Dersimiz.com,2022). Bilişim teknolojileri; bilginin toplanması, depolanması ve işlenmesi sırasında ağlar yardımı ile bulunduğumuz yerden diğer tarafa iletilen kişilerin hizmetine sunulmasında kullanılan bilgisayar ve iletişim olmak üzere tüm teknolojileri içerisine alan teknolojilerdir (Albayrak, 2022). Bilişim teknolojileri, teknolojik cihazlar yardımıyla bilişim faaliyetlerinin bireylere sunulması, yönlendirme sürecini sağlayan yöntemler ve araçlardır (Hasgöl, 2022).

Bilişim teknolojilerinde kullanılan cihazlar; telefon, televizyon, bilgisayar, tablet, radyo, güvenlik sistemleri ve kameralar, fotokopi makineleri ve yazıcılar, GPS (Global Positioning System) sistemleri, araç tanıma ve takip sistemi, GSM (Cep telefonu santralleri), ultrason ve Emar (MR) cihazı, Pos ve yazarkasa cihazları, insansız uçaklar, deprem tanıma sistemleri, depolama araçları vb. birçok bilişim teknolojileri hayatımızın her yerinde yer almaktadır (Dersimiz.com, 2022).

Bilişim teknolojilerinin kullanım alanları; ulaşım, sağlık, günlük yaşam ve alış-veriş, ekonomi, bankacılık, iletişim, güvenlik, mimarlık, mühendislik, sanayi gibi alanlarda karşımıza çıkmaktadır (Hasgöl, 2022).

Bilişim teknolojilerinin kullanıldığı alanların hızla artması sonucunda kullanıcı sayısında da doğrudan artış gözlenmiştir. Yaşanan bu artış göz önüne alındığında kullanıcılarda ihtiyaçları doğrultusunda daha fazla teknolojik cihaza ve internet bağlantısına gereksinim duyulmuştur (Kalaycı, Tüzün, Bayrak, Özdiñ ve Kula, 2011). Buna bağılı olarak TÜİK (2019) verilerine göre, hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre hanelerin %88,3'ünün evden internete erişim olanaklarına sahip olduğı sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bu oran bir önceki yıl %83,9 olarak belirlenmiştir. Şekil 1'de hane halkının bilişim teknolojilerini kullanım oranlarının yıllara dağılımları gösterilmektedir.

Şekil 1. Hane Halkının Bilişim Teknolojilerini Kullanım Oranının Yıllara Göre Dağılımı (www.tuik.gov.tr)

Şekil 1’de görüldüğü üzere bireylerin internet kullanımı her geçen gün artmaktadır. Söylemez ve Balaman’a (2015) göre internette var olan bilgilere ulaşımında herhangi bir denetimin olmaması toplumsal değerler açısından problemler oluşturmaktadır. Herhangi filtreleme sistemi uygulanmadan yayımlanan evrensel ahlaki normlara uymayan, şiddet içeren videolar, görseller, oyun vb. yayımlar insanlarda istenmeyen davranışlar yaratabilmektedir. Çınar’a (2011) göre bilişim teknolojilerini ve interneti en fazla kullanan genç kesim teknoloji araçlarına istedikleri her alanda kullandıkları için gençlerin teknoloji kullanımında etik dışı davranışları sergilemeleri ve bu davranışlara eğilimleri olmaktadır. Bu nedenle bilişim etiği kavramı ilk zamanlar karşımıza bilgisayar etiği olarak çıkmış olsa da daha sonra internetin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan internet kavramını da içine almıştır (Arıkan ve Duymaz, 2014). Bu bağlamda bilişim etiği kavramını daha iyi anlamak ve anlamlandırmak için aşağıda daha detaylı şekilde yer verilmiştir.

Bilişim Etiği

Bilgisayarlar günümüzde her işlemi yapabilen yazılımlar ile programlanırken birden fazla farklı alanlarda birbirinden farklı amaç ve neden ile belirli bir mekan gözetmeksizin istenilen her yerde kullanılmaktadır. Bilgisayarların birden fazla alanlarda

kullanılmasının yanında insanların yaşamlarını kolaylaştırırsa da etik anlamda erişim, doğruluk vb. bazı problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bilgisayar ve teknolojiler ile yapılan suçlarda gözle görülür artışın olması bilgisayara yönelik etik anlamı içeren bilgisayar etiği kavramını karşımıza çıkartmıştır (Uysal ve Odabaşı, 2006). Bilgisayar etiği kelimesi ilk kez karşımıza 1970’li yıllarda Walter Maner tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Maner bilgisayar etiğinin uygulamalı bir etik alanı olduğunu savunmuş ve göz önüne alınan sorunların bilgisayarların da yardımıyla fazla karışık bir hal aldığını ve değiştiğini dolayısıyla yeni ve oluşacak sorunların ortaya çıkma olasılığının olduğunu fark etmiştir. Bu sorunları bilgisayar etiği terimi altında incelemiştir (Bynum 2001, Bynum, 2008). Maner uzun yıllar boyunca bu alanda farklı çalışmalar yapmış olsa da akademik alanda 1985 yılına kadar bu alanın çok fazla ilgi görmediği söylenmektedir. Ancak 1985 yılı içerisinde bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan bir tanesi Johnson tarafından yazılan “ Computer Ethics” adlı kitabın ortaya çıkması ve bu kitabın okutulmasıdır (Johnson, 1994). Diğer bir gelişme ise 1985 yılında James Moor tarafında ele alınan “Bilgisayar Etiği Nedir?” adlı makalenin birincilik ödülü almasıdır. Moor’a (1985) göre bilgisayar etiği devamlı gelişmekte olan bilgisayar teknolojileriyle ilişkili olarak kavramsallaştırmalar, gerçekler, değerler ve politikalar arasındaki bağı içine alan karmaşık ve dinamik çalışma alanıdır. Ayrıca bilgisayar etiğinin sabit bir takım kurallar olmadığını, ne ahlaki ilkelerin uygulama listesi olduğu ne de ahlaki ilkelerin uygulanmasında değerlerden yoksun teknolojidir. Moor yazdığı makalesinde bilgisayar etiğinin tanımlanmasının yanında diğer teknolojik araçlara oranla çok fazla etik sorun oluşturmasını açıklamıştır. Ayrıca mantıksal, kavramsal karmaşa, hukuksal boşluk, temel değer vb. kavramlar ile bilgisayar etiğinin daha da anlaşılır olmasını sağlamıştır (Bynum, 2008).

Bilgi ve teknoloji çağında karşılaştığımız birçok zorluklar vardır. Bilgi, zihinlerin genişlediği ve çoğu zaman başka bir zihinden gelen bir girdinin sonucu olarak hedeflerine ulaşma kapasitesini artırır. Böylece insanların yaşamlarında güven, itibar yaratarak entelektüel kazanca dönüştürür (Mason, 1986). Toplumumuz bilişim alanında hızlı bir şekilde yol almak ile birlikte maalesef aldıkları yolun paralelinde tehlike ve tehditlere karşı güvenlik ortamı oluşmamaktadır. Hayatımızın her aşamasında yer alan bilişim beraberinde etik sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bilişim etiği ilkeleri ilk önce 1972 yılında BMO (Bilgisayar Makineleri Ortaklığı) tarafından “Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri” olarak düzenlenmiştir (Kallman ve Grillo, 1996). Ayrıca dünyada İBÖ (İngiliz Bilişim

Örgütü), BEE (bilgisayar Etik Enstitüsü) tarafından bilişim etiği sorunlarına belli başlı kurallar belirleyen ve çözüm üreten kuruluşlardır. Ülkemizde ise TBD (Türkiye Bilişim Derneği), TÜBİDER (Türkiye Bilişim Sektörü Derneği), TBV (Türkiye Bilişim Vakfı) vb. kuruluşlar bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2007). Yapılan çalışmalar incelendiğinde bilişim etiğinin birden fazla tanımı olduğu görülmektedir. Bu tanımlara aşağıda yer verilmiştir.

Bilişim etiği; teknoloji ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişki içinde olan her bir insan, kurum ve kuruluşları ilgilendiren ve bu teknolojileri kullanırken belli sınır, ilke çerçevesinde hareket edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Darcan ve Aydoğan, 2019).

Bilişim etiği; Çakırel, Görener ve Dinçer'e (2009) göre ilgili yazılı kuralların başlıca hukuki metinleridir. Bu metinlerle ilgili yapılan ihlaller bilişim suçu olarak değerlendirilir ve cezai işlem uygulanmaktadır.

Odabaşı ve Kılıçer (2006) ise bilişim etiğini, etik ve bilim arasında olan ve onlarla birlikte hareket etmesine rağmen bilişim teknolojilerinin kullanımı sırasında ilkeler oluşturan hem de anlayış için kavramsallaştırma sağlayan kendi içinde bir disiplin olarak tanımlamıştır.

Bilişim etiği, bilişim teknolojileri araçlarının kullanımında dikkate alınması gereken kurallara ilkeler sağlayan ve asıl amacının bilişim teknolojileri araçlarının kullanıcılarının en az zarar ve en çok fayda ile elektronik ortamları rahatça kullanılmasını güvence altına almaktır (Sevindik, 2011; Odabaşı ve Kılıçer, 2006).

Bilişim etiği, gelişen teknolojiler ve bilgi ile birlikte ele alınan kavramdır. Aynı zamanda bilişim etiği özel hayatı, doğruluk, mülkiyet hakları, kişisel haklar, yapay zekâ, gençler ve çocuklar üzerindeki etkiler vb. alt konular dâhilinde tartışılmaktadır (Örs, 2010). Bu ve benzeri çalışmalar incelendiğinde bilişim etiği kavramı kendi içinde alt boyutlara ayrılmaktadır.

Dedeoğlu (2006) bilişim toplumunda ortaya çıkan etik sorunları:

- Bilginin doğruluğu
- Özel yaşama ilişkin sorunlar, mahremiyet, kişisel haklar
- Fikri mülkiyet hakları

- Sağlık sorunları, işsizlik
- Bilgisayar suçları
- Sanal ortam ve ilişkiler
- Sosyal ilgi ve teknoloji ilişkisi başlıkları altında toplamıştır.

Fidan (2016) bilişim etiğini altı boyutta incelemiştir:

1. Temel ilkeler
2. İletişim ve sosyal etki
3. Siber zorbalık
4. Bilişim suçları
5. Fikri mülkiyet, lisans, telif hakkı ve patent
6. Gizlilik ve güvenlik

Washington'da yer alan Computer Ethics Institute (BEE) tarafından bilgisayar kullanımına yönelik temel ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler sayesinde gelecek nesillere bilişim teknolojileri kullanımı sırasında ortaya çıkacak olan etik sorunlar konusunda bilinçlendirme sağlayacaktır. (Aksakal, 2011). Belirlenen bu ilkeler;

1. Bilgisayarı diğer kişilere zarar vermek amacıyla kullanmamalı
2. Diğer kişilerin bilgisayar çalışmaları karıştırılmamalı
3. Başkasına ait bilgisayar dosyalarına girilmemeli
4. Bilgisayar hırsızlık amacıyla kullanılmamalı
5. Bilgisayarlar doğru olmayan bilgileri yaymak amacıyla kullanılmamalı
6. Ücreti ödenmeyen yazılımlar kopyalanıp kullanılmamalı
7. Diğer kişilerin bilgisayar kaynakları kişinin izni ve yetkisi olmadan kullanılmamalı
8. Başkalarının düşünce bilgileri kendi düşüncelerimiz gibi gösterilmemeli
9. Kişiler tasarladığı tasarımların veya yazmış oldukları programların topluma ve sosyal yaşama etkilerini göz önünde bulundurmalı
10. Kişi her zaman bilgisayarı kullanırken çevresindeki insanlara karşı saygılı ve dikkat ederek kullanılmalıdır (İşgenstitü.com, 2022).

Mason (1986) ise bilişim etiğini gizlilik, erişilebilirlik, fikri mülkiyet, doğruluk olarak dört boyutta incelemiştir. İncelenen bilişim etiği boyutlarını daha iyi kavrayabilmemiz için aşağıda detaylı biçimde bu boyutlara yer verilmiştir.

Mason'un Bilişim Etiği Boyutları

Gizlilik (Privacy)

Türk Dil Kurumu sözlük anlamına baktığımızda gizlilik kelime anlamı olarak mahremiyet yani gizi olma durumu olarak açıklanmaktadır (TDK, 2022). Bir başka ifade ile gizlilik, başkaları hakkındaki bilgilerin yetkisiz kişilerin eline geçmeme ve yetkisiz erişime karşı önlemlerin alınmasıdır (TKDK, 2022). Böylece bilgilerimizin yetkisiz kişilere, süreç ve kaynaklara açıklanmasını engellemektedir (Cisco, 2020; Akt. Aydın, 2022, s.357). Zureik ve Stalker (2010) gizlilik tanımını;

- Kendi haline bırakılma hakkı,
- Kendine sınırlı erişim,
- Mahremiyet,
- Kişisel bilgilerin kontrolü,
- Kişilik,
- Yakınlık, olmak üzere 6 boyut etrafında toplamıştır.

Mason (1986)'a göre ise gizlilik iki şekilde ele alınmaktadır. Birincisi bilgi toplumunun büyümesi, gözetim, depolama ve erişim için gelişmiş bir kapasitesinin olmasıdır. İkincisi ise karar vermede bilginin artan değeridir. Yani ulaşılacak bilginin giderek daha değerli olması ve çok istenmesi başkalarının gizliliğini işgal edecektir. Günümüzde güvenlik problemlerini çözmek için geliştirilen uygulamalar insanların mahremiyetine yönelik olumsuzluklar oluşturabilmektedir. Bilişim teknolojilerinin yaygın kullanımı kişilere özel bilgilerin izni ve bilgisi olmadan dağıtılması, toplanması, saklanması art niyetli kullanımı mümkün kılmıştır. Kişilerin internet aracılığı ile eriştiği sayfalar kendisi dışında başka kişiler tarafından izlenebilmektedir. Ayrıca güvenlik sorunu nedeni ile kamu kurumlarında gün geçtikçe çoğalan kamera yardımı ile insanlar çok rahat gözetlenebilmektedir (Dedeoğlu, 2006). Dünyada ve çevremizde bilgi edinme, alışveriş yapma, sosyal medya, e-posta vb. aklımıza gelen her türlü işlemler bilişim teknolojileri araçları kullanılarak yapılmaktadır. Çoğu kişiler sosyal medyayı kullanırken farklı farklı platformlarda kendi profillerini hazırlayıp kendileri hakkındaki bilgi ve görüşlerini paylaşmaktadır. Dolayısıyla paylaşılan bu bilgiler merkez sunucular tarafından tutulmakta olup bazı şirketler tarafından elde edilebilmektedir. Bu gibi durumları önlemek için kullanıcılar tarafından gizliliğin sağlanması gerekmektedir. Gizliliği korumaya yönelik yasal ve teknik önlemler olmak üzere temelde iki yola

başvurulabilmektedir. Türkiye’de kullanılan yasal önlemler KVKK (Kişisel verilerin korunması kanunu) Nisan 2016’da yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre kişisel verilerin yasalara uygun olarak toplanması ve paylaşılması sağlanmaktadır (Aydın, 2022, s.15). Teknik önlemlerde ise kişiler kimlik doğrulama, erişim kontrolü, veri şifreleme vb. yöntemler kullanmaktadır (Cisco, 2020; Akt. Aydın, 2022, s.357). Böylece kullanılan bu yöntemler sayesinde hem gizliliği hem de kullanmış oldukları platform vb. alanların güvenliğini sağlamış bulunmaktadır.

Yıldız (2022) bilişim teknolojileri araçlarını (bilgisayar, telefon, tablet vb.) kullanırken dikkat edilmesi gereken gizlilik ve güvenlik önlemlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Kullanmış olduğumuz cihazların özellikle parola korumasının olması,
- Olabilecek herhangi bir kötü yazılım ve virüslere karşı antivirüs programlarının yüklenmesi,
- Kullanılan cihazlarda kablosuz bağlantı özellikleri kullanılmadığı zamanlarda kapalı olması gerektiği,
- Cihazlara yüklenecek herhangi bir uygulamanın ise kaynağı bilinen, güvenli yerlerden uygulamanın indirilmesi gerektiği,
- Kullanılan cihazların kaybolması ve çalınması durumuna yönelik cihazda bulunan önemli verilere şifreleme yönteminin kullanılması,
- Kullanılan cihazların işletim sistemlerinin ve yazılımlarının güncel olması,
- Özellikle halka açık ortamlar cihazlarımızı kullanırken kimlik doğrulama ve parola kullanma işlemlerine dikkat edilmelidir.

Yukarıdaki maddelere istinaden bilişim teknolojileri araçlarımızı (bilgisayar, telefon, tablet vb.) kullanırken bize zarar verebilecek her türlü (kötü niyetli kişiler, kötü amaçlı yazılımlar vb.) olay ve olgulara karşı gizliliğimizi korumamız gerekmektedir. Ya da dışarıdan gelebilecek zararları en az düzeye indirmek, minimize etmek için gerekli önlemler alınmalıdır.

Erişilebilirlik (Accessibility)

Erişilebilirlik, genel ağda bir sayfanın ulaşılabilir olması durumudur (TDK, 2022). Başka bir ifade ile erişilebilirlik, herhangi bir teknolojinin, hizmetin ürünün veya ortamın yaşlılar ve engellilerde olmak üzere tüm insanlar tarafından kullanılabilir ve ulaşılabilir

olmasıdır (Blog, 2022). Özdemir (2019), erişilebilirliği toplumdaki kişilerin her birine bilgiye eşit ulaşabilme hakkına sahip olmak olarak tanımlamaktadır. Bilgide bir kişinin okuryazar olabilmesi için üç şeye sahip olması gerekir. Bunlar; okuma-yazma, yürütme ve hesaplama olarak ele alınmaktadır. Akaydın (2020)'a göre erişilebilirlik kişilerin siyasal ve sosyal her alana erişim sağlayabilmesidir. Farklı bir tanımda erişilebilirlik; kültürel, ekonomik, fiziki ve sosyal çevre vb. diğer yapılardan yararlanabilme ve ulaşabilme ölçütü olarak ele alınmıştır (Çağlar, 2012). Ayrıca Mason (1986) erişilebilirlik kavramının kişilerin gerekli bilgi seviyesine ve ekonomik desteğe sahip olmaları gerektiğine aynı zamanda okuryazarlığa ve bilgi teknolojilerinin ulaşılabilir olması gerektiğini savunmuştur.

Kişi bilgiyi depolayan, ileten ve işleyen bilgi teknolojisine erişebilmelidir. Bu duruma kütüphaneler, telefonlar, televizyonlar, kişisel ağlar üzerinden bağlanan teknolojik cihazlar ve bu cihazlarda kullanılan uygulamalar, internet siteleri örnek gösterilebilir (Mason, 1986). Ancak kullandığımız teknolojik cihazlara yüklenecek uygulamalar veya internet sitelerinin erişilebilirliği, kullanıcıların tamamının uygulamayı veya internet sitesini kullanabilmesi, erişebilmesi ve oluşturulan içeriği anlayabilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Yani yapılan uygulamalar veya internet siteleri sadece belli kullanıcılara hitap etmeden yaşlı ve engelli fark etmeksizin tüm kitlelere hitap eden içerik ve tasarımı içinde barındırmalıdır. Dolayısıyla geliştirilecek olan uygulamalar ve siteler konuşma, görme, algılama, işitme, sinirsel, fiziksel vb. engeli olan kullanıcılar tarafından sorunsuzca erişebilmesi ayrıca kullanılan bilişim teknolojilerinin de erişilebilirliği desteklemesi gerekmektedir (Blog, 2022). Böylece tüm insanlar bilgiye ulaşmak istediklerinde her alandan ve ortamdan istenilen teknolojik cihazlar yardımı ile erişim sağlayabileceklerdir. Karabaş (2020)'a göre sitelerin erişilebilir olmasının nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Sosyal sorumluluk
- Yasal sorumluluk
- Gizli pazarlara erişim
- Arama motorları aracılığıyla arama sonucunda önlerde yerini alması
- Daha çok düşük maliyetli sitelerin ortaya çıkmasıdır.

Akaydın (2020) erişilebilirlik kavramını iki boyutta incelemiştir:

1. Mekânsal Boyutu: Mekânlar kişilerin sosyal hayatını, yaşam kalitesini, güvenlik, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarımızı oluşturmaktadır. Dolayısıyla yapılacak mekânların tasarımı kişilerin ihtiyaçlarını giderebilecek düzeyde ele alınmalıdır (Demirkan, 2015).
2. Ulaşım Boyutu: Fiziki açıdan düşündüğümüzde ulaşım bir yerden başka bir yere gitme olarak ifade edilmektedir. Ulaşımın mesafeleri kısaltması, ihtiyaçlara karşılık vermesi, olanakların artırılması gibi hizmetlerde önem arz etmektedir. Kişilerin önünde ise engellerin olmaması, ulaşım konforunun oluşturulması erişimi kolaylaştırmaktadır.

Fikri Mülkiyet (Property)

İnsanların birbirleriyle mücadelesi sonucunda ideoloji, doğa ile mücadelesi sonucunda ise teknoloji ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu mücadelenin de etkisiyle insanlık varoluşundan günümüze özellikle son zamanlarda daha da hız kazanan, teknolojik gelişimin içine girmiştir. Böylece bilinçli veya değil insanların yaşam standartları ve refah katsayıları da artış göstermiştir. Tabi ki yaşam standartlarının artışıdaki en büyük etkenlerden biri ise yaratıcı düşünce ve fikir ürünleri olmuştur. Bu fikir ürünleri yapıları gereği ekonomik ve sosyokültürel gelişimin içerisindeki insanlar arası ilişkilerde etkilenebilmektedir. Böylece yüksek değerli ürünler üreten ve bu üretilen ürünlerin doğru fikri hak yöntemleriyle korunarak düşük maliyetli, yüksek fiyata satılabilen kurumları ve şirketleri bünyesine almıştır. (Özden ve Güçlü, 2022). Bu nedenle toplum olarak karşılaşılan en karmaşık konulardan biri olan fikri mülkiyet kavramı karşımıza çıkmıştır.

Fikri mülkiyet; patent, telif hakkı, endüstriyel tasarım, faydalı model, marka, coğrafi işaret, sembol, logo, benzeri işaret ürünlerin topografyalarını içeren terim olarak kullanılmaktadır (Bozbel, 2015, s.3). Mason'a (1986) göre fikri mülkiyeti telif hakkı, gizlilik yemini, patent vb. yaygın kullanılan haklar ile korumaktır. Geven (2011) fikri mülkiyeti; tarımında içinde olduğu, ticaret, sanayi, edebiyat, bilim alanları, hizmet vb. diğer alanlarda zihinsel ve fiziksel faaliyet sonucunda ortaya çıkan toplumu geliştirme amacına sahip fikir ürünlerinin korunmasını sağlayan yasal haklar olarak tanımlamaktadır. Dedeoğlu'na (2006) göre ise fikri mülkiyet, bilişim teknolojileri ile birlikte ortaya çıkan sorun fikir eserlerinin korunarak yeni eserler üretilmesidir. Dolayısıyla fikri mülkiyet teknolojik araçlar yardımıyla fikir eserlerinin çok kolay kopyalanıp, çoğaltılması eseri üreten kişinin emeğini almasını engellemektedir.

Fikri mülkiyet hakları iki gruba ayrılmaktadır:

1. Telif hakları: kendi içinde dört başlıktan oluşmaktadır.

- İlim ve edebiyat
- Güzel sanat
- Musiki
- Sinema eserleridir.

Özellik (hususiyet) taşıyan eserler sonucu ortaya çıkan haklar özel olarak (münhasıran) sahibine ait olup üçüncü kişiler tarafından bu haklar izinsiz kullanılamamaktadır.

2. Sınai mülkiyet hakları: marka, tasarım, patent gibi hakları kapsayan kavram olarak ele alınmaktadır. Bu haklar ise; yenilik, tasarım, sanayi ve tarımdaki buluş, özgün eserlerin ilk tasarlayıcıları ile ticaret ve marka unvanları gibi özellikle ayırt edici işaret ve isim taşıyan ürünleri satmak ve üretmek gibi yetkileri belli süre ile sahibine kalan gayri maddi haklardır (fikri mülkiyet, 2022).

Fikri mülkiyet haklarının amacı fikri ürünler ortaya çıkardıktan sonra meydana gelen bu ürünleri toplumla, çevremizdekilerle paylaşmaya yönlendirerek toplumun sosyal, ekonomik, teknolojik ve kültürel bakımdan gelişmesini sağlamaktır. Amaca götüren yolda fikri ürün sahibine manevi ve maddi kazanç sağlayan mutlak hakkın belirli süre ve zamanda tanınması benimsenmiştir. Ayrıca makul oranın üzerinde istenilen yüksek maliyetler sayısal bölünmeyi kolaylaştıran etik sorunları ortaya çıkarmıştır (Geven, 2011).

Doğruluk (Accuracy)

Bilişim toplumunun temelinde bilgi bulunmaktadır. Günümüzde ise bilgi akışının hızlanması, kullanıcıların ise içerik üretiminde olumlu veya olumsuz yönlerini ortaya çıkarmıştır (Şener, 2018). Dolayısıyla ilginin paylaşılması ve erişimi bilişim toplumunda önemli bir etken olmuştur. Paylaşılan bilginin yanlış olma, doğru olmama gibi bir yönü bulunmaktadır. Bilerek veya bilmeyerek ortaya çıkan yanlış bilgi kısa sürede yayılmaktadır (Dedeoğlu, 2006). Kişilerin ve kurumların doğru bilgiye ulaşması yaşamları için önemlidir. Yanlış bir bilgi kurumların ve bireylerin bazı yaptırımlara, olumsuzluklara maruz kalmasına neden olurken bu kişilerin hayatlarını ve güvenliklerini

de tehlikeye atmaktadır (Özdemir,2019). Bu yüzden paylaşılan her bilginin doğruluğundan emin olunmalıdır. Doğruluğu kesin olmayan paylaşımların, haberlerin önüne geçmek amacıyla doğruluk kontrol merkezleri bulunmaktadır. Doğruluğundan endişe edilen bilgiler ve haberler birden fazla kaynaklar aracılığı ile kontrol edilir ve böylece sağlaması yapılmış olur. Bu merkezlerin kurumsal medya bünyesinde olabileceği gibi sivil girişimler tarafından da sürdürülmektedir. Yani doğruluğundan şüphe duyduğumuz bilgi, haber vb. kaynakların doğruluğunu veya yanlışlığını teyit ettirerek insanların zarara uğrayacak sonuçlar ile karşı karşıya kalmalarını biraz olsun engelleyebiliriz. Mason (1986) yanlış bilginin insan hayatını olumsuz etkilediği, yanlış bilgiyi yayan kesiminde güç ve otorite açısından avantaj sağladığını vurgulamaktadır. Ayrıca yanlış bilgi insan yaşamı veya ölümü üzerine etkili ise bilginin doğruluğunun da sorumluluğu olmalıdır.

İlgili Araştırmalar

Aydoğdu (2022) yapmış olduğu çalışmada bilişim etiği ile ilgili geliştirilen bilgisayar destekli materyallerin ortaöğretim bilişim teknolojileri alan öğrencilerine etik dışı bilgisayar kullanımının davranışları üzerine etkisini araştırmaktadır. Çalışmada nicel araştırma tekniklerinden deneysel yöntem, verilerin toplanması aşamasında örneklem ve kontrollü ön ve son test uygulanmıştır. Çalışmanın örneklem grubu, Elazığ'da bulunan 31 ortaöğretim bilişim teknolojileri alan öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrenciler seçkisiz örnekleme tekniği ile I. ve II. deney grubu, kontrol grubu olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Tüm öğrencilere ön testten sonra I. ve II. deney grubuna konuyla ilgili sunuş yolu ile öğretim yöntemi kullanılarak eğitim verilmiştir. Geliştirilen bilgisayar destekli materyal ve eğitimlerle destekleyerek eş zamanlı II. deney grubuna altı hafta uygulamıştır. Ayrıca kontrol grubu öğrencilerine sadece ön ve son test uygulanmıştır. Araştırma sonucunda geliştirilmiş olan bilgisayar destekli materyalin öğrenciler üzerinde etik dışı bilgisayar kullanım düzeylerinde azalma sağlanmıştır.

Bayra ve Baysan (2022) yapmış oldukları çalışmada Sinop ilinde ortaöğretim kurumunda öğrenim gören öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin bilişim teknolojileri araçlarını kullanım tercihleri, okul türü, sınıf seviyeleri, cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı fark bulunup bulunmadığının tespiti amaçlanmaktadır. Çalışmada nicel araştırma modellerinden tarama yöntemini kullanmıştır. Çalışmada, Duymaz ve Arkan tarafından uyarlanan “*Gerçek yaşam durum senaryolarıyla bilişim etiği*” ölçeğini çevrimiçi olarak uygulamıştır. Çalışmaya Sinop ilinde bulunan ortaöğretimde öğrenim gören 818 öğrenci katılmıştır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin bilişim etiği puanlarının iyi olduğu ve cinsiyetin bilişim etik davranışları etkilediği görülmüştür. Farklı okul türlerinde olan öğrencilerde ise bilişim etik düzeylerinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin kullanmış oldukları teknolojik araçların bilişim etiği üzerinde etkisinin olmadığı görülmüştür.

Elçiçek (2022) yapmış olduğu çalışmada pandemi döneminde (Covid-19) zorunlu olarak uzaktan çevrimiçi öğrenim görmekte olan üniversitedeki öğrencilerin bilişim etiğine karşı metaforik imge, algılarını incelemiştir. Çalışmada nitel fenomenoloji (olgu bilim) desenini kullanılmıştır. Toplanan verilerin yorumlanması aşamasında metafor analizinden yararlanılmış ve katılımcılarını 2020-2021 yılında eğitim gören Türkiye'nin doğusunda yer alan bir devlet üniversitesinden 85 öğrenci ile

gerçekleştirmiştir. Çalışma sırasında veriler araştırmacı tarafında çevrimiçi olarak hazırlanan metafor formu ile toplanmıştır. Çalışmasını olumlu ve olumsuz metafor grubu olarak ikiye ayırmıştır. Olumlu metafor grubunda; destekleyici, tamamlayıcı, motive edici, yara sağlayıcı, düzenleyici temalarından oluşken; olumsuz metaforda ise zorunlu, sınırlayıcı ve belirsiz temaları ortaya çıkmıştır.

Yanar, Ceylan ve Tuncel (2021) yapmış olduğu çalışmasında etik dersini almış ve almamış olan üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim aşamasındaki etik davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 2020-2021 öğretim yılı spor bilimlerinde öğrenim gören 177 erkek, 163 kadın olmak üzere 340 öğrenci katılmıştır. Çalışmada tarama modelinden yararlanılmış ayrıca Gündoğdu ve Çelik (2019) geliştirilmiş olan 31 madde ve 8 alt boyuttan oluşan ölçek kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde uzaktan eğitime devam eden öğrenciler tarafından kullanılan ölçek çevrimiçi olarak cevaplanmıştır. Çalışmanın sonucunda cinsiyet değişkeni ile telif hakkı alt boyutunun kadınlardan çok erkeklerin lehine olduğu, sanal ahlak ve sanal ortam işbirliği alt boyutunun kadınların lehine anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sanal yardımseverlik boyutunun yaş değişkeni ile ilişkisine bakıldığında 24-26 yaş grubunun önde olduğu, telif hakkına saygı boyutunun ise 30 yaş ve üzeri öğrencilerin lehine olduğu, üniversitede görülen etik derslerin yeterliliği değişkeniyle sanal ahlak boyutunda hayır cevabını veren öğrencilerin lehine anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Ancak spor bilimlerinde öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitim aşamasındaki etik farkındalıkları incelendiğinde, etik dersini almamış öğrenciler ve almış öğrenciler arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Özbay, Doğan, Yıldız ve Seferoğlu (2021) yapmış olduğu çalışmasında öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri araçlarını etik kullanım düzeylerinin bölüm, cinsiyet vb. değişkenler bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmasında kesitsel tarama yöntemini kullanmıştır. Çalışma grubunu farklı devlet üniversitelerinde okuyan öğretmen adaylarından toplamda 221 öğrenci katılmıştır. Çalışma sırasında verilerin toplanması için “*bilgi ve iletişim teknolojileri etiği ölçeği*” ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Toplanan verilerin analizinden sonra elde edilen sonuçlara göre katılımcıların bilişim teknolojileri araçlarının etik kullanma düzeyleri; internet kullanıp kullanmama durumu, bölümü, cinsiyeti, daha önce bilişim etiğine ilişkin kurs, seminer ve ders alıp almama durumları, bilişim suçlarına ilişkin bilgi düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği

sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri araçlarını etik kullanma düzeyleri yüksek çıkmıştır.

Güler (2021) yapmış olduğu çalışmada üniversite öğretim üyelerinin dijital etik konusundaki görüşlerini incelemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek durum/olay çalışmasından yararlanılmıştır. Çalışma sırasında veriler farklı üniversitelerde bulunan öğretim üyelerinden dijital etik hakkındaki görüşleri derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler nitel içerik analizi aşamalarında analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda üniversitede dijital etik ile farkındalık kapsamı konusunda daha fazla çalışmalara yer verilmesi gerektiği sonucu elde edilmiştir.

Ceviz (2021) yapmış olduğu çalışmada ortaokul öğrencilerinde bilişim etiği hakkındaki tutumlarını incelemiştir. Çalışmanın örneklemini 2020-2021 yılında Ankara ilinde öğrenim gören 450 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada tarama modelini kullanmış ve Özdemir (2019)'in geliştirmiş olduğu “*Bilişim Etiği Tutumları Anketi*”ni kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin bilişim etiği puanlarında anlamlı bir fark bulunmamış, telif hakkı ve fikir boyutunda kız öğrencilerin puanının erkek öğrencilerinin puanından daha düşük olduğuna ulaşılmıştır. Doğruluk boyutunda ise kız öğrencilerin puanı erkek öğrencilerin puanından yüksek çıkmıştır. Gizlilik boyutunda, teknolojik cihazlara ortalama 8 saat zaman harcayan öğrencilerin puanları 2-4 saat zaman harcayan öğrencilerin puanından yüksek çıkmıştır.

Bozok, Geniş ve Avcu (2020) yapmış olduğu çalışmada bilişim etiğine yönelik geliştirilen dijital bir oyunla gerçekleştirilen ve özel yetenekli öğrencilerde bilişim etiği tutumlarına karşı etkisini incelemiştir. Çalışmadaki katılımcılar BİLSEM (Bilim ve Sanat Merkezi)’ de öğrenim gören 5’i erkek 7’si kız olmak üzere toplamda 12 özel yetenekli öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan katılımcıları beşinci sınıf özel yetenekli öğrencilerden seçmiştir. Ayrıca katılımcılara bilişim etiği hakkında eğitim verebilmek için rol yapma ve görsel roman oyunundan oluşan iki farklı türde oyun geliştirilerek geliştirilen bu oyunlar aynı platform üzerinde birleştirilmiştir. Geliştirilen iki oyunda da bilişim etiği boyutları ele alınmıştır. Deneysel yöntemde geliştirilen oyun katılımcılara 6 ders saati toplamda iki hafta boyunca uygulanmıştır. Katılımcılar oyunu oynamalarının ardından oyunda geçen etik konulara ilişkin tartışma ortamı oluşturulmuştur. Çalışmadaki veriler yazılı görüş formu ve GYDSBEÖ ile toplanmıştır. Kullanılan ölçek yardımı ile toplanan nice veriler t testi ile yazılı görüş formundan elde edilen veriler ise betimsel

analiz yardımıyla çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ise bilişim etiği tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca katılımcıların geliştirilen oyun aracılığı ile bilişim etiği eğitiminden keyif aldıkları, bilişim etiği hakkında bilinçlendikleri ve özellikle hareket tabanlı oyunları çok daha fazla sevdikleri belirlenmiştir.

Kadıoğlu (2019) yapmış olduğu çalışmasında bilişim etiği ve bilgi güvenliği farkındalığına ve duyarlılığına sahip öğretmen adayları yetirmeyi amaçlayan bir ders içeriği hazırlamıştır. Çalışma kapsamında tasarım temelli araştırma metodunu kullanmış ve ihtiyaç analizi aşamasında; bilişim emniyeti, etiği ve bilgi güvenliği konuları ile beraber içerik havuzunu hazırlamıştır. Oluşturulan taslak izlençe ile ard arda yapılan uygulama sonucu dersin yapısı şekillenmiştir. Araştırmanın sonucunda, dersin öğrenciler üzerinde çevrimiçi işlerde davranışlarını, bilişim etiği ve bilgi güvenliği farkındalıklarının arttığı görülmüştür. Ayrıca ders içeriklerinin gerçek yaşamla uyumlu olması öğretmenlerin de öğretim süreçlerini daha da kolaylaştırdığı aynı zamanda öğrencilerin derse olan ilgilerinin arttığı saptanmıştır.

Leymun (2018)'un yapmış olduğu çalışmasında Bilişim Teknolojileri (BT) öğretmen adaylarının bilişim etiği öğretimine yönelik 12 haftalık uygulama tasarlanması ve bu uygulamanın değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Katılımcılar 2016-2017 öğretim yılında seçmeli bilişim etiği dersini alan BÖTE bölümü lisans öğrencilerinden toplamda 48 kişiden oluşmaktadır. Uygulama aşamasında anket, odak grup görüşmeleri, katılımcı ve araştırmacı günlükleri ve gözlem dosyaları ile veri toplanmıştır. Elde edilen veriler nitel veri analiz yaklaşımları ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucu bulgular üç başlık altında incelenmiştir. Bunlar içeriğin düzenlenmesi, öğretici niteliklerine göre, öğrenme-öğretme sürecine ilişkin bulgular olmak üzere ayrılmıştır. Elde edilen bu bulgular sonucunda bilişim etiğinin lisans düzeyinde 12 hafta tek bir ders şeklinde gerçekleştirilmesi gerektiğine ulaşılmıştır.

Çelen ve Seferoğlu (2016) tarafından yapılan çalışmanın amacı BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) kullanımında etik olmayan davranışlar üzerinde duran çalışmaları incelemiş ve değerlendirmiştir. Araştırma kapsamında ulaşılan kaynaklar yurt içi ve yurt dışı yapılan çalışmalar olarak incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda yurt dışında yapılan çalışmaların incelenmesi sonucu hedeflenen amaç doğrultusunda bireylerin ikilem yaşadıkları tespit edilmiştir. Yurt içinde yapılan çalışmalarda ise BİT'in etik kullanım

doğrultusunda yaş, kişisel değerler, toplumsal değerler, cinsiyet, ahlakı sorumluluk, sosyal normlar vb. özelliklerin etkili olduğu görülmüştür.

Fidan (2016) yapmış olduğu araştırmasında bilişim etiği kavramını uluslararası ve ulusal düzeyde boyutlandırmak, bu çerçevede ortaokul bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim program kazanımlarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmada öğretim programında yer alan bilişim etiğine ilişkin kazanımlar incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonunda bilişim etiğinin altı boyutta incelenebileceği tespit edilmiştir.

Ozan, Kurt ve Odabaşı (2014) çalışmasında bilişim etiği boyutları altında Vikipedi kullanımı incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma desenine uygun olarak Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) bölümünden sekiz öğretmen adayı ile küçük odak grup görüşmesi ile veri toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda katılımcıların bilişim etiğine ilişkin tanımlarının yetersiz olduğu örnekler ile açıklamaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

H. Kim, J. Kim ve Lee (2014) yapmış olduğu çalışmasında Kore'deki üniversite öğrencilerinin BİT etiği üzerine bir araştırma yapmıştır. Çalışmanın amacı BİT etiği davranışını etkileyen faktörleri araştırmak ve bunların BİT etiği eğitime etkilerini sunmaktır. Çalışma 449 üniversite öğrencisinden oluşan üç aşamalı tabakalı örnekleme yolu ile yürütülmüştür. Öğrencilerin etik normlarını anlayabilmek için BİT etiği ve BİT okuryazarlığı anketi uygulanmıştır. Ele alınan değişkenlerin BİT etiği davranışı üzerine etkisi analiz edilmiş, analiz sonucunda öğrencilerin cinsiyetine ve üniversite yılına bağlı olarak BİT etiği bilinci ve BİT etiği davranışı niyetinde farklılıklara ulaşılmıştır. Sonuç olarak BİT etiği eğitimi için öğrencilerin ahlaki gelişimi, ilgili sorunların anlaşılması, eğitim içeriğinin geliştirilmesi şeklinde üç çıkarım elde edilmiştir. Çalışmanın bir diğer sonucu olarak öğrencilerin genel etikte vurgulanan, gelişimsel yönlerine dayanan BİT etiği eğitiminin mülkiyet ve gizlilik yönüne dikkat çekilmiştir.

Hall (2012) çalışmasında üniversitede öğrenim gören öğrencilerin etik görüşleri, katılımcıların hangi durumları kabullendiği, sosyal medya ortamında nasıl davranış sergiledikleri, alanda nasıl eğitilmesi konusunu incelenmiştir. Çalışmaya 20 sorudan hazırlanan anket yardımı ile toplamda 59 öğrenciden veri toplanmıştır. Çalışma sonucuna göre katılımcıların çoğunun etik konusunda dikkatli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca katılımcıların çoğunun etik ihlaline maruz kaldıkları görülmüştür. Dolayısıyla daha fazla etik konulu kursların ve derslerin yapılması konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Dadzie (2011) yapmış olduğu araştırmasında Ghana’da bilişim etiği eğitimin sınırlarını belirlemeyi, bilişim etiği eğitiminin yeterliliğini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma için gerekli dokümanlar incelemiş, görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Üniversitenin web sitesi, kitap ve ders kitapları incelenmiş ayrıca üniversite hocaları ve kütüphane görevlileri ile görüşme yapılmıştır. Toplanan veriler sonucunda Ghana’da bilişim etiğini kapsayan, ayrılan derslerin olmadığı daha çok modüller aracılığı ile entegre edilmeye çalışıldığı, derslerin içerisine bilişim etiği ile ilgili konulara değinerek eğitimin yapıldığı görülmektedir. Araştırmanın diğer bir sonucuna göre ise sadece bilişim etiği üzerinde duran, bilişim etiğini anlatan bir modülün olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla araştırmacılar tarafından bilişim etiğinin ders şeklinde yükseköğretim kademesinde verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Masrom, Ismail, Anuar, Hussein ve Mohamed (2011) çalışmasında BİT’in toplumda yaygın ve hızlı kullanımının mevcut etik sorunlarını kötüleştirmiş aynı zamanda izinsiz erişim, yazılım korsanlığı, gizlilik koruması, bilgi boşluğu gibi etik sorunların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda yapılan çalışmanın amacı BİT etiği ile ilgili çeşitli konular yani veri doğruluğu ve erişilebilirlik olmak üzere iki konu üzerinde durmuşlardır. Lisans ve bilgisayar alanında öğrenim gören 100 öğrenci ile çalışılmıştır. Araştırma bulgularına göre katılımcıların yarısından fazlası doğruluğu ve erişilebilirlik ile ilgili çeşitli bilgisayar etiği senaryoları sunularak elde edilen sonuçlar analiz edilmiştir. Analizin sonucunda veri doğruluğu ve erişilebilirlik gibi bilgisayar etiği konularının BİT alanında daha fazla dikkate alınması gerektiği yorumlanmıştır.

Aksal (2011) yapmış olduğu çalışmasında bilişim teknolojilerinin kullanımı sırasında etik ve karşılaşılan sorunları incelemiştir. Çalışmanın amacı, materyal tasarımı ve öğretim teknolojileri dersi alan öğrencilerin bilişim teknolojileri araçlarındaki etik ve sorunlar hakkındaki görüş, tecrübe, düşünce ve fikir ortaya çıkarma aynı zamanda etik konusuna karşı farkındalık kazandırmaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemine bağlı durum çalışması kullanılmıştır. Çalışmaya 30 öğretmen adayından gönüllülük esası göz önüne alınarak 25 öğretmen adayının cevaplamış olduğu kişisel görüşler alınmıştır. Toplanan veriler içeri analizi ile yorumlanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre bilişim

teknolojileri araçlarının etik sorunların ortaya çıkmasında etkisinin olduğu aynı zamanda öğretmen adaylarının sosyal ağ, internet, haberleşme, sanal iletişim kapsamında sıkıntı ile karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmanın bilişim teknolojileri kullanımında profesyonel eğitimin gerekliliği ve etik kuralların önemini, yükseköğretim programlarının ise bu yönde zenginleştirilmesi, geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Aktay (2010) araştırmasında bilişim etiğinin toplumumuzda düşük seviyede olduğu düşüncesi ile bilişim etiği kavramına katkı sağlamak ve GSM sektörü çalışanlarında bilişim etiği algısını araştırmıştır. Araştırmaya Ankara ilinde bulunan GSM operatörleri çalışanlarından 159 kişi katılmıştır. Veriler anket yardımı ile toplanmış elde edilen veriler SPSS 12 paket program ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucu göre, bilişim etiği algıları demografik özellikler ile anlamlı farklılık göstermiştir. Aynı zamanda genel etik ve kurumsal etik algıları demografik özelliklerine göre yer yer farklılık göstermiştir.

Dorantes, Goles ve Hewitt (2006) araştırmasında bilgi ve iletişim teknolojileri kapsamında etik kararlar verebilme, bireylerin ahlak yoğunluğunun ve felsefesinin rolünün ne düzeyde olduğunu amaçlamaktadır. Araştırmaya ABD’de bilgi sistemleri ve işletme eğitimi alan 318 öğrenci katılmıştır. Araştırmada etik yargıların ve niyetlerin ele alınabilmesi için var olan etik sorunlarla ilgili senaryolardan yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre erkeklerin kadınlara oranla daha az etik davranmaya eğilimli oldukları, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken bireysel ahlak felsefesinin dini inanışlarla birlikte etik karar vermede etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili konularda etik karar alabilme sürecinin ahlaki yoğunluğa neden olduğu gözlenmiştir.

E. Yaman, H. Yaman ve Horzom (2004) çalışmasında öğretim elemanlarının internet kullanımında etik ilkelere uyma düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Toplamda 130 öğretim elamanına araştırmacılar tarafından hazırlanan anket uygulanmıştır. Araştırma sonunda öğretim elemanlarının interneti kullanırken etik ilkelere uyma düzeyinin yaş, kıdem, unvan değişkenleri ile arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ancak cinsiyet, görev yeri bakımından anlamlı fark bulunmamıştır.

Adam ve Ofori-Amonfo (2000) çalışmasında BİT'in kullanımını içine alan etik konuları cinsiyet değişkeni açısından ele almıştır. Bilgisayarın etik kullanımı sırasında kadın ve erkeklerin etik ile ilgili yargılarına ulaşmak için konu ile ilgili problemleri kapsayan senaryolar oluşturmuştur. Bu senaryoları korsan ve kopya yazılımlar, e-posta aracılığı ile rahatsız etme, bireyleri ahlaki açıdan korkulu davranışlar sergilemesine neden olabilecek durumlardan oluşmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre erkek ve kadınlar arasındaki görüşlerde anlamlı bir farklılığa ulaşılmamış, cinsiyet değişkeni açısından bir genelleme yapılmamıştır.

Ölçek Geliştirme Üzerine Yapılan Araştırmalar

Ghazali (2003) yapmış olduğu çalışmasında lisede eğitim gören 10-11-12. sınıf öğrencilerinin bilişim ve bilgisayar etiği hakkındaki fikirlerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya 211 öğrenci katılım sağlamıştır. Araştırmada verileri toplamak için kendisi tarafından geliştirilen demografik özellikler ve birbirinden farklı 16 senaryo toplamda 23 sorudan oluşan veri toplama ölçeği hazırlanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre katılımcılardan gelen cevaplar dahilinde %76'sının etik davranış seçeneğini işaretlediklerini, kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha etik davrandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadınların etik kurallara bağlı kalmaları erkeklerin etik kurallara bağlılığından daha yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda katılımcıların bazı etik kuralları bilmelerine rağmen bilerek uygulamadıkları, kişisel çıkar sağlama ve sisteme isteyerek zarar verme durumları gözlenmiştir. Bunun yanında katılımcıların %54,5'i izinsiz telefon hatlarını kullandıklarını ve herhangi bir ücret ödemediklerini belirtirken %15,2'si bilgisayar dolandırıcılığı ile gelir elde ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların yanlış hareketlerde bulundukları halde suçluluk hissetmedikleri ve karşı tarafa vermiş oldukları zararı önemsemediklerini belirtmişlerdir.

Torun (2007) çalışmasında orta öğretimde eğitim gören öğrencilerin internet etiğine karşı tutumları buna etki eden faktörleri belirlemek amacıyla ölçek geliştirme çalışması yapmıştır. Çalışmasında 2006-2007 yılında 16 farklı lisede öğrenim gören yaşları 15 ile 19 arası değişen 1587 katılımcı ile çalışmıştır. Çalışmanın sonucuna göre katılımcıların internet etiğine karşı tutumlarını internette kalma süreleri, cinsiyet, internete bağlanma yerleri, baba ve annenin eğitim durumları, gelir düzeyleri ve okul türünün etkili olduğu görülmüştür.

Namlu ve Odabaşı (2007) yapmış olduğu çalışmasında 216 üniversite öğrencisinin katıldığı bu araştırmada “Etik Olmayan Bilgisayar Kullanım Ölçeğini” geliştirmiştir. Çalışma sonucunda katılımcılar bilgisayar etiği kapsamındaki küresel sorunları algılamak sosyal etki üzerinden duyarlı oldukları gözlenmiştir. Çalışmada yer alan BÖTE bölümü öğrencileri bilgi doğruluğunu, ağ kalitesi ve güvenliğini çok az önemli gördükleri gözlenmiştir. Çalışmanın diğer sonucuna göre katılımcıların sosyal etki ve fikri mülkiyet faktörlerinde davranışları olumlu iken, atıf yapma davranışlarında artış görülmemiştir.

Cho, K. Kim ve S. Kim (2009) çalışmasında sistematik ve bilimsel süreçler ile ilköğretim öğrencilerinin bilgisayar etik bilincini ölçmek amacıyla ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Çalışma sırasında meta analiz yolu kullanılarak bilgisayar etik bilincini destekleyen dört unsur elde etmişlerdir. Elde edilen unsurlar uzmanlar tarafından onaylanmıştır. İlköğretimde bilgisayar etiği eğitimi veren öğretmenlerle ile üniversitede bilgisayar etiği üzerine çalışan profesörler ve araştırmacılar ile delphi yöntemi yardımıyla bilgisayar etiğini kapsayan 22 alt faktör ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin ahlaki ve bilişsel özelliklerini yansıtan 33 maddeden oluşan bilgisayar etiği ölçeğini geliştirmişlerdir.

Duymaz (2012) çalışmasında bilişim etiği, etik kavramları (mahremiyet, patent, fikri mülkiyet) bilişim suçları, ifade özgürlüğü konularını kapsayan ortaokulda öğrenim gören öğrencilere yönelik beş haftadan oluşan öğretim programı hazırlamıştır. Çalışmasında ise ön-son test kontrol gruplu olan yarı deneysel model yöntemini kullanmıştır. Her hafta anlatılacak konuyu düz anlatım ile öğrencilere sunmuş, konu ile ilgili animasyonlar ve videolar izlettirmiştir. Bunların yanında rol oynama, akvaryum teknikleri ve örnek olay incelemesinden de yararlanmıştır. Çalışmanın sonunda verileri toplayabilmek amacıyla kendisi tarafından hazırlanan “Gerçek Durum Yaşam Senaryolarıyla Bilişim Etiği Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğretim programının çalışmaya katılan öğrencileri bilişim etiği konusunda bilinçlendirdiği ayrıca deney grubundaki öğrencilerin ise öğretim programına karşı olumlu geri bildirimde bulundukları, uygulamada ise öğrencilerin en çok hoşnut oldukları yöntem tekniklerin rol oynama, konferans, video gösterimi, grup çalışması olduğu belirlenmiştir.

Torun (2014) yapmış olduğu çalışmasında bilgi ve iletişim teknolojileri alanında sergilenen bazı etik dışı davranışlar belirleyerek bu davranışlara ilişkin örüntülerin modellenmesi amaçlanmıştır. Araştırmacı tarafından 28 maddeden oluşan ölçme aracı

geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçme aracı 14-18 yaş aralığına sahip 362 lise öğrencisine internet üzerinden çevrim içi olarak uygulanmıştır. Araştırmanın analizi sonucu yeterli düzeyde olduğu düşünülen veri-model uyumluluğuna göre yapısal eşitlik modeli oluşturulmuştur. Elde edilen modelin doğruluk, güvenlik, telif hakkı, BİT'in toplumsal etkilerinden oluşan dört alt boyut ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Özdemir (2019) yapmış olduğu çalışmasında 2018-2019 öğretim yılına lisans öğrencilerinin bilişim etiğine karşı tutumlarını incelemiştir. Araştırmaya 132 öğrenci katılmıştır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmış ve verileri toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanan anket kullanılmıştır. Hazırlanan anket iki aşamadan oluşmaktadır; birincisi bölümde demografik özelliklere yer verilirken, ikinci bölümde ise bilişim etiği maddelerine yer verilmiştir. Çalışmanın sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin bilişim etiği konusunda etik davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bilişim etiği ile cinsiyet, öğrenim gördükleri bölüm vb. değişkenler arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Çelik ve Gündoğdu (2019) yapmış olduğu çalışmasında lise öğrencilerinin bilişim alanındaki etik değerlere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Çalışmada öncelikle meslek liselerinde bilişim teknolojileri bölümünde kaynak olarak kullanılan ders kitapları, okutulan öğretim programları, literatürde bulunan internet ve bilişim etiği hakkında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Sonrasında bilişim teknolojileri alanını kapsayan 10 tane temel değerler belirlenmiştir. Belirlenen her bir değeri temsil eden 110 taslak maddeler yazılmış ve yazılan maddeler yedi uzman görüşünden geçirilmiştir. Uzmanlardan gelen geri dönüşler sonucu ölçek 80 maddeye indirilmiş ve deneme formu oluşturulmuştur. Elde edilen deneme formu meslek lisesi bilişim teknolojileri bölümünde okuyan 12. sınıf öğrencilerine toplamda 306 öğrenciye uygulanmıştır. Sonrasında yapılan analizler sonucu 8 boyut ve 31 maddeden oluşmakta olan BEDYTÖ elde edilmiştir. Ölçek için cronbach alfa katsayısı 0.798 olarak bulunmuş, elde edilen bulgular sonucu ise ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu ölçeğin kullanılabileceğini göstermiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, evren-örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi detaylı şekilde açıklanmaktadır.

Araştırma Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, bir konu ya da olaya ilişkin var olan durumu ortaya koymak için araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerini ya da beceri, yetenek, tutum, ilgi vb. özelliklerinin nasıl, hangi düzeyde dağıldığını belirlemek için kullanıldığı yöntemdir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019, s.184).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye’de öğrenim gören üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada örneklem seçilirken olasılıklı olmayan amaçlı örnekleme çeşidinden “ölçüt örnekleme” yöntemi kullanılarak belirlenmektedir. Ölçüt örnekleme yöntemi, belli niteliklere sahip olaylar, kişiler veya durumlardan oluşmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2019, s.94). Bu nedenle araştırmanın örneklemini, Tokat il merkezinde bulunan Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi’nde 2019-2020 yılında öğrenim gören, bilişim teknolojileri araçlarını (bilgisayar, telefon, tablet vb.) kullanan, toplamda 716 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

Pilot Çalışmaya Ait Demografik Özellikler:

Pilot çalışma sonucu 304 katılımcıya ulaşılmış olup katılımcıların demografik özelliklerine ait bulgular tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Demografik	Grup	n	Yüzde%
Cinsiyet	Kadın	217	71,4
	Erkek	87	28,6
Yaş	18-21 yaş	111	36,5
	22-25 yaş	108	35,5
	26-29 yaş	52	17,1
	30 yaş ve üzeri	33	10,9
Şahsi Gelir Durumu	Gelir durumu yok	193	63,4
	1000 -2000 TL	30	9,9

	2001-3000 TL	23	7,6
	3001 TL ve üzeri	58	19,1
Aile Gelir Durumu	0-1000 TL	19	6,3
	1000 -2000 TL	47	15,5
	2001-3000 TL	90	29,6
	3001 TL ve üzeri	148	48,7
Teknolojik Araç Kullanma	Evet	304	100,0
Teknolojik Araca Ayrılan Süre (Günlük)	1-3 saat	79	26,0
	4-7 saat	157	51,6
	8 saat ve üzeri	68	22,4
Teknolojik Araçta İnternete Ayrılan Süre (Günlük)	1-3 saat	94	30,9
	4-7 saat	149	49,0
	8 saat ve üzeri	61	20,1
	Toplam	304	100,0

Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımları incelendiğinde; %71,9'unun kadın, %28,6'sının erkek, %36,5'inin 18-21 yaş, %36,5'inin 22-25 yaş, %17,1'inin 26-29 yaş ve %10,9'unun 30 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %63,4'ünün şahsi geliri yok iken %9,9'unun 1000-2000 TL, %7,6'sının 2001-3000 TL, %19,1'inin 3001 TL ve üzeri şahsi gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca %6,3'ünün 0-1000 TL, %15,5'inin 1000-2000 TL, %29,6'sının 2001-3000 TL ve %48,7'sinin 3001 TL ve üzeri aile gelirine sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların tamamının teknolojik alet kullandığı, %26,0'ının gün içinde 1-3 saat, %51,6'sının 4-7 saat, %22,4'ünün 8 saat ve üzeri kullandığı belirlenirken, %30,9'unun bu araçla internette geçirdiği vakit 1-3 saat, %49,0'ının 4-7 saat, %20,1'inin 8 saat ve üzeri olduğu belirlenmiştir.

Ana Çalışmaya Ait Demografik Özellikler

Ana çalışma sonucu 421 kişiye ulaşılmış olup ana katılımcıların demografik özelliklerine ait bulgular tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ana Çalışma Sonucu Ulaşılan Örneklemeye Ait Demografik Özellikler

Demografik	Grup	n	%
Cinsiyet	Kadın	214	50,8
	Erkek	207	49,2
Yaş	18-21 yaş	138	32,8
	22-25 yaş	134	31,8
	26-29 yaş	103	24,5
	30 yaş ve üzeri	46	10,9
Şahsi Gelir Durumu	Gelir durumu yok	180	42,8
	1000 -2000 TL	95	22,6
	2001-3000 TL	80	19,0
	3001 ve üzeri TL	66	15,7
Aile Gelir Durumu	2001-3000 TL	132	31,4

	3001 ve üzeri TL	289	68,6
Teknolojik Araç Kullanma	Evet	421	100,0
Teknolojik Araca Ayrılan Süre (Günlük)	1-3 saat	62	14,7
	4-7 saat	149	35,4
	8 saat ve üzeri	210	49,9
Teknolojik Araçta İnternete Ayrılan Süre (Günlük)	1-3 saat	80	19,0
	4-7 saat	155	36,8
	8 saat ve üzeri	186	44,2
	Toplam	421	100,0%

Tablo 2 incelendiğinde ana çalışma grubuna katılan katılımcıların %50.8'inin kadın, %49.2'sinin erkek olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun 18-21 yaş aralığında (%32.9; n=138), şahsi gelirleri olmadığı (%42.8; n=180), aile geliri 3.000 TL Üzerinde olduğu (%68.6; n=289), günlük ürünü 8 saatten fazla kullandıkları (%49.9; n=210), yine günlük 8 saatten fazla ürünü internette gezinmek için kullandıkları (%44.2; n=186) ve tamamının bilişim teknolojileri araçlarına sahip oldukları (%100; n=421) belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerini belirlemek amacıyla Mason (1986)'un bilişim etiği boyutları (gizlilik, doğruluk, fikri mülkiyet, erişilebilirlik) göz önüne alınarak hazırlanan bilişim etiği ölçeği kullanılmıştır. Literatürdeki ölçek geliştirme süreci incelendiğinde altı aşamada ele alındığı görülmektedir (Aydın ve Kara, 2013; Kılınç ve Salman, 2007):

1. Madde havuzunun oluşturulması aşaması
2. Uzman görüşüne başvurulması aşaması
3. Pilot (deneme) uygulaması aşaması
4. Geçerlik çalışması aşaması
5. Faktör analizi aşaması
6. Güvenirliğin hesaplanması aşaması

Yukarıdaki aşamalar dikkate alındığında geliştirilen bilişim etiği ölçeğinin aşamalarını şu şekilde sıralamak mümkün olacaktır:

1. Geliştirilecek ölçek ile ölçülecek özellikler belirlenmiştir.
2. Mason (1986) modelindeki alt başlıkları (gizlilik, doğruluk, fikri mülkiyet, erişilebilirlik) kapsayan toplamda 130 madde yazılmıştır.

3. Yazılan maddeler uzman görüşüne sunulmuştur. Sonrasında uzmanlardan gelen geri bildirim sonucunda madde havuzu tekrar revize edilmiştir. Yapılan revize sonucu bir kez daha incelenmesi için uzman görüşüne sunulmuştur.
4. İkinci kez alınan uzman görüşünün ardından gerekli düzenlemeler yapılmış ve kişisel bilgilerinde eklenmesi ile birlikte deneme formu ölçeği oluşturulmuştur.
5. Oluşturulan deneme formu ölçeğinin katılma derecesi ise kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kısmen katılıyorum (3), katılıyorum (4), kesinlikle katılıyorum (5) olarak belirlenmiştir.
6. Oluşturulan deneme formu pilot uygulama aşamasında belirlenen özellikleri kapsayan toplamda 304 öğrenciye uygulanmıştır.
7. Uygulama sonucunda pilot çalışmadan elde edilen veriler çözümlenmiş, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.
8. Pilot çalışma sonrası elde edilen verilerin çözümlenmiş ve Mason (1986) modeli (gizlilik, doğruluk, fikri mülkiyet ve erişilebilirlik) kapsamında, kişisel bilgilerle birlikte toplamda 39 madde ve 4 faktörden oluşan ölçeğin nihai (son) formu oluşturulmuştur.

Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin toplanılması amacıyla Tokat ilinde bulunan üniversite öğrencilerine bilişim etiği ölçeğinin uygulanabilmesi için Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi etik kurulu (07.01.2019-E.1148) tarafından onaylanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılara, araştırmanın amacı hakkında bilgilendirme sağlanmıştır. Araştırmadaki veriler internet üzerinden Google form aracılığı ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde öğrenim gören 716 üniversite öğrencisinden toplanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 24 ve LISREL 8.7 programı ile analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında demografik özelliklerine göre dağılımlarının verilmesinde betimleyici analizlerden frekans ve yüzde analizi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğin geçerlilik güvenirliği için öncelikle madde analizi, madde toplam korelasyon analizi, güvenirlik analizi (Cronbach'S alpha), açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğe ait betimleyici analizlerin verilmesinde ise ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Elde edilen verilerin dağılımı normal dağılım göstermesi sonucu hipotez testleri

istatistiksel olarak %95 ve %99 güven düzeyinde test edilmiştir. Ölçeklerden elde edilen puanların 2'li gruplara göre farklarının incelenmesi için bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla gruplar arasındaki farkların belirlenmesi için tek yönlü anova analizi yapılmıştır. Ayrıca ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizine ait ortaya çıkan bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

Bilişim Etiği Ölçeğinin Formatı ile Madde Havuzunun Hazırlanması

Bilişim etiğini nesnel şekilde ortaya çıkarabilecek ölçeğin geliştirilmesi aşamasında detaylı bir alan yazın çalışmasının ardından ölçeğin kavramsal çerçevesi oluşturulmuş ve sonra araştırmacı tarafından ölçeğin madde havuzu hazırlanmıştır. Ölçek maddeleri hazırlanırken ölçekte yer verileceği düşünülen maddelerin en az üç katını kapsayacak şekilde maddelerin yazılması önerilmektedir (Turgut ve Baykul, 1992; Tezbaşaran, 1997). Yapılan çalışmalar sonucunda öğrencilerin bilişim etiği düzeylerini kapsayacak şekilde toplamda 130 madde yazılmıştır. Hazırlanan maddeler alanında uzman 5 (beş) kişiye (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi akademisyenleri) değerlendirilmesi, her maddeye ilişkin fikirlerini maddelerin karşılıklarına belirtmeleri istenmiştir. Uzman görüşüne sunulan madde havuzu Ek-1 de belirtilmiştir. Uzmanların ölçekten çıkarılması gerektiği yönünde görüş bildiren maddeler çıkarılmış, ölçekte tutulması yönünde görüş bildiren maddeler ise ölçekte bırakılmıştır. Uzman önerileri ve değerlendirmeleri araştırmacı tarafından dikkate alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda kişisel bilgilerinde eklenmesi ile birlikte 39 maddelik ölçeğin nihai formu oluşturulmuştur. Ölçeğin nihai formu Ek-2 de sunulmaktadır.

Bilişim Etiği Ölçeğine Ait En Etkili Maddeler ve Ölçek Maddeleri

Bilişim etiği ölçeğinin bir numaralı maddesi olan “Çevremdeki bireylerin izni olmadan bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak özel hayatlarına (kişisel verileri, belgeleri, eşyaları vb.) müdahale ederim.” en yüksek faktör yüküne (.970) sahip olduğu için ölçeğin gizlilik boyutunda en etkili maddesi olduğu ortaya çıkmıştır. Ölçeğin on bir numaralı maddesi olan “Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) doğru olmayan dijital içerik (metin, e-dergi, e-gazete, e-kitap vb.) paylaşımı için kullanırım.” en yüksek faktör yüküne (.940) sahip olduğu için ölçeğin doğruluk boyutunun en etkili maddesidir. Ölçeğin on sekiz numaralı maddesi olan “Kitap, dergi, makale vb. kaynakların orijinallerini kullanmak yerine bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile kopyasını kullanırım.” en yüksek

faktör yüküne (.940) sahip olduğu için ölçeğin erişilebilirlik boyutunun en etkili maddesidir. Son olarak ölçeğin en yüksek faktör yüküne (.940) sahip olan yirmi yedi numaralı madde ise “Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde elde ettiğim yazılım ve programların ücretini ödemediğim kullanırım.” Ölçeğin fikri mülkiyet boyutunda en etkili madde olduğu ortaya çıkmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Madde 2: Bir başkasına ait sosyal medya hesaplarının kullanıcının adı ve şifresini kişinin izni olmadan değiştiririm.

Madde 6: Başka kişiye ait resim, fotoğraf gibi görselleri izin almadan kullanırım.

Madde 10: Kişinin izni ve bilgisi olmadan bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile ses kaydı alırım.

Madde 14: Çevrimiçi alış-veriş yaptığımız sitenin yorumlar bölümüne yanıltıcı yorumlar eklerim.

Madde 17: Tanımadığım insanları profesyonelce hazırlanan sahte sosyal medya profilleri üzerinden kolayca kandırırım.

Madde 23: Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile başkasına ait sosyal medya hesaplarını ele geçirebilirim.

Madde 28: Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde lisanssız yazılım elde edebilirim.

Madde 32: Başkası tarafından hazırlanan programlar ve geliştirilen yazılımların üzerinde küçük değişiklikler yaparak kendim hazırlamış gibi paylaşıyorum.

Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Güvenirlik Sonuçları

Katılımcıların bilişim etiği ölçeğinin geçerlilik ve güvenirliliği belirlemek için yapılan pilot çalışma sonucu elde edilen veriler doğrultusunda ölçeğin geçerlilik güvenirliliğine ait sonuçlar aşağıda verilmiştir. İlk olarak katılımcıların bilişim etiği ölçeğine ilişkin madde analizi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir. Ölçekteki her madde için kendisi dışındaki maddelerle olan korelasyonun 0,30’un altında bir değer almaması beklenmektedir (Büyüköztürk, 2009).

Tablo 3. Bilişim Etiği Ölçeğine İlişkin Madde İstatistikleri

Madde No	Madde Silme Ölçek Ortalaması	Madde Silme Ölçek Varyansı	Madde-Ölçek İlişkisi	Madde Silme Güvenirlik Değeri
1	143,704	271,780	0,763	0,960
2	143,599	274,914	0,715	0,961
3	143,595	275,225	0,703	0,961
4	143,655	275,606	0,662	0,961
5	143,674	275,554	0,658	0,961
6	143,668	274,889	0,687	0,961
7	143,622	275,180	0,693	0,961
8	143,665	276,210	0,634	0,961
9	143,638	274,879	0,699	0,961
10	143,681	274,977	0,679	0,961
11	143,796	277,516	0,621	0,961
12	143,819	277,555	0,594	0,962
13	143,878	275,771	0,597	0,962
14	143,727	277,328	0,586	0,962
15	143,720	277,258	0,618	0,961
16	143,734	277,285	0,594	0,962
17	143,707	278,109	0,611	0,962
18	144,066	270,629	0,707	0,961
19	143,974	271,273	0,683	0,961
20	143,957	269,381	0,739	0,961
21	143,967	272,322	0,652	0,961
22	143,934	272,464	0,649	0,961
23	143,924	272,565	0,670	0,961
24	143,944	270,119	0,716	0,961
25	143,944	271,023	0,694	0,961
26	143,970	270,986	0,684	0,961
27	143,760	279,259	0,591	0,962
28	143,786	276,169	0,646	0,961
29	143,737	275,766	0,688	0,961
30	143,895	278,286	0,498	0,962
31	143,780	277,361	0,605	0,962
32	143,737	277,046	0,655	0,961
Cronbach’s Alpha = 0,962				

Tablo 3 incelendiğinde, ölçekteki yeni madde yapısına göre bir maddenin diğer maddelerle olan ilişkisi 0,30’un altında olmaması nedeniyle ölçekten madde çıkarımına gerek kalmamıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için Cronbach’s Alpha güvenirlilik

analizi yapılmış ve ölçeğin güvenirlik düzeyinin 0,962 olduğu belirlenmiş olup bu değer yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir (C.Alpha = 0.962).

Bilişim etiği ölçeğinin maddeleri ile ölçek toplam korelasyonu değerleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Bilişim Etiği Ölçeğinin Maddeleri İle Ölçek Toplam Korelasyonu Değerleri

Madde No	r	P
1	,783**	0,000**
2	,735**	0,000**
3	,724**	0,000**
4	,686**	0,000**
5	,682**	0,000**
6	,710**	0,000**
7	,715**	0,000**
8	,659**	0,000**
9	,721**	0,000**
10	,703**	0,000**
11	,646**	0,000**
12	,622**	0,000**
13	,627**	0,000**
14	,614**	0,000**
15	,644**	0,000**
16	,621**	0,000**
17	,636**	0,000**
18	,733**	0,000**
19	,710**	0,000**
20	,762**	0,000**
21	,682**	0,000**
22	,679**	0,000**
23	,697**	0,000**
24	,741**	0,000**
25	,720**	0,000**
26	,712**	0,000**
27	,616**	0,000**
28	,671**	0,000**
29	,709**	0,000**
30	,533**	0,000**
31	,631**	0,000**
32	,678**	0,000**
**p<0.01		

Madde-toplam ilişki değeri tüm maddeler için 0,30’un üzerinde olduğu, maddelerin ölçme gücünün yeterli seviyede olduğu belirlenmiş olup Tablo 3 incelendiğinde, ölçek maddeleri ile ölçekten elde edilen toplam puan arasındaki ilişkilerin 0,533-0,783 arasında değişmekte olduğu ve ilişkilerin istatistiki açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir (p<0.01). Bu sonuca göre maddelerin birbirleri ile tutarlılığında herhangi bir problem olmadığı belirlenmiştir.

Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)

Geçerlilik için öncelikle açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı Faktör analizinin ön koşulları olan değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı ve veri yapısının faktör analizi yapılabilmesi için yeterliliğine karar vermek amacıyla aşağıda yer alan Tablo 5'te KMO, Bartlett Küresellik testleri incelenmiştir (Tabachnick ve Fidel, 2014).

Tablo 5. Bilişim Etiği Ölçeğine Ait KMO ve Bartlett Analizi Sonucu

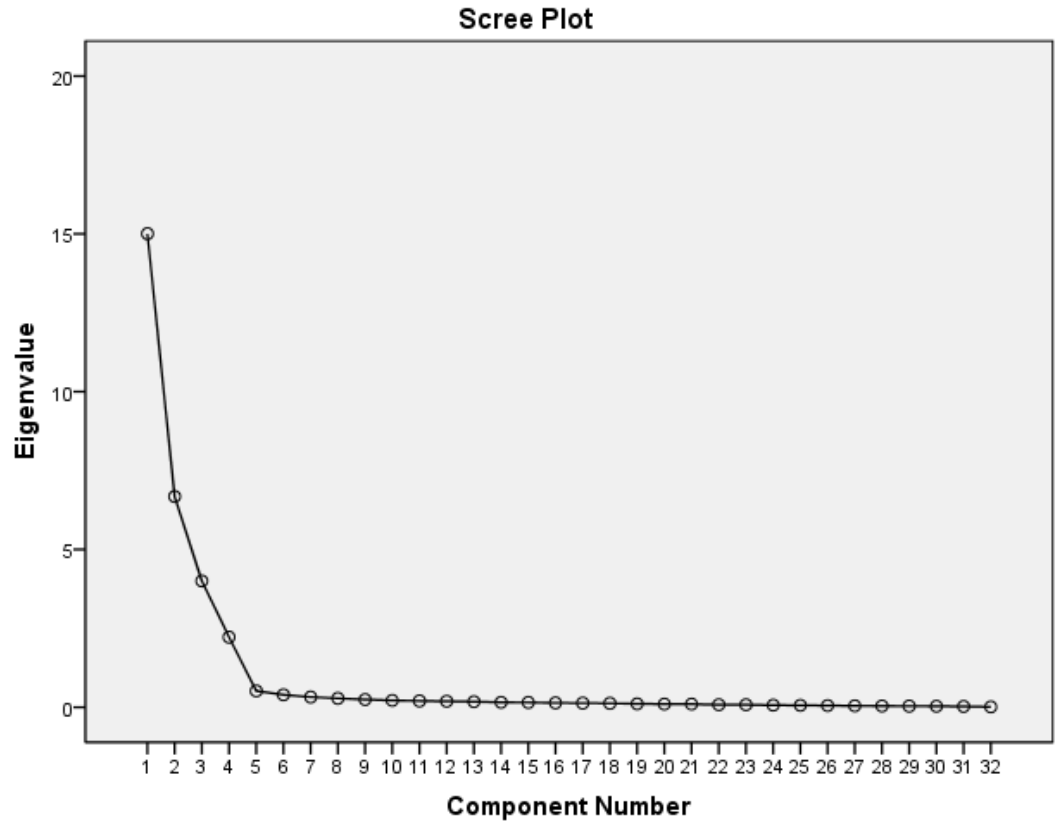
KMO		0,952
	Ki-kareDeğeri (χ^2)	16451,802
Bartlett	SerbestlikDerecesi (df)	496
	Anlamlılık Değeri (p)	0,000

Tablo 5'te KMO değerinin, 60'tan büyük ve Bartlett Küresellik testi istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı bulunduğundan ($p < 0.01$), araştırma sonucu elde edilen örneklem sayısının faktör analizine uygunluğunun yeterli olduğu ve elde edilen veriler incelendiğinde, verilerin istatistiki olarak çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini göstermektedir (Kan ve Akbaş, 2005). Ölçeğe ait açıklayıcı faktör analizi sonucu Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Bilişim Etiği Ölçeğinin Öz Değerleri ve Açıkladıkları Varyans Düzeyleri

Faktörler	Başlangıç Öz değerleri			Varimax (Döndürme) Sonrası Yüklerin Kareler Toplamı		
	Toplam	Varyans%	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	15,005	46,891	46,891	15,005	28,483	28,483
2	6,678	20,870	67,760	6,678	25,950	54,432
3	4,002	12,506	80,267	4,002	18,900	73,332
4	2,222	6,943	87,210	2,222	13,877	87,210

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların bilişim etiği ölçeğinin öz değerleri 1'in üzerinde dört faktörlü bir yapıda oluştuğu belirlenmiş olup ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi için birden fazla faktörlü olduğundan temel bileşenler analizlerinden varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır. Birinci faktör tek başına ölçeğin %28.483'ünü, ikinci faktör tek başına ölçeğin %25.950'sini, üçüncü faktör tek başına ölçeğin %18.900'ünü ve dördüncü faktör tek başına ölçeğin %13.877'sini açıklamaktadır. Bu 4 faktör tamamı ise ölçeğin %87.210'unu açıklamaktadır. Açıklanan varyansın değerinin %40-%60 arasında olması yeterli görülmektedir (Scherer ve diğerleri, 1988). Faktör yapısına daha doğru karar verebilmek nedeniyle çizgi yamaç (Scree plot test grafiği) grafiği incelenmiş ve Şekil 2.'de çizgi yamaç grafiğine yer verilmiştir.

Şekil 2. Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Yamaç Grafiği

Yukarıdaki grafikte kırılmanın dördüncü boyuttan sonra gerçekleştiği bu nedenle dördüncü boyuttan sonra eğimin diğer faktörler için durağanlaştığı belirlenmiştir.

Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda bilişim etiği ölçeğinin maddelerine ait faktör yük değerlerine aşağıda yer alan Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Bilişim Etiği Ölçeği Maddelerine Ait Faktör Yük Değerleri

Madde No	Faktörler				Güvenirlilik
	1	2	3	4	
Madde 1	0,815				
Madde 6	0,910				
Madde 10	0,912				
Madde 5	0,915				
Madde 8	0,918				
Madde 4	0,929				0,988
Madde 9	0,933				
Madde 7	0,943				
Madde 2	0,948				
Madde 3	0,953				
Madde 21		0,888			
Madde 18		0,896			
Madde 25		0,913			
Madde 20		0,922			
Madde 26		0,924			0,987
Madde 19		0,929			
Madde 22		0,945			
Madde 24		0,948			
Madde 23		0,952			
Madde 13			0,799		
Madde 12			0,841		
Madde 17			0,875		
Madde 11			0,877		0,970
Madde 14			0,895		
Madde 16			0,907		
Madde 15			0,917		
Madde 30				0,710	
Madde 32				0,758	0,930
Madde 28				0,780	

Madde 31	0,798
Madde 29	0,804
Madde 27	0,865

Ölçekten bir maddenin kalmasına karar vermek için faktör yükünün 0,45'in üzerinde bir değer olması ölçütü kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2009). Faktör yük değerlerinin 0,710-0,953 arasında değiştiği belirlenmiştir. Maddenin kararsız kalma durumunu incelemek için maddelerin faktörler arasındaki uzaklığın 0,10'dan büyük olması incelenmiş ve maddelerin faktörler arasındaki uzaklığın 0,10'dan büyük nedeniyle maddelerde herhangi bir kararsızlık durumu olmadığı belirlenmiştir (Büyüköztürk, 2009).

Tablo 7'ye göre, faktör 1, faktör 2, faktör 3 ve faktör 4 altında toplanan maddeler incelendiğinde faktörlere sırasıyla, “**Gizlilik**”, “**Erişilebilirlik**”, “**Doğruluk**”, “**Fikri Mülkiyet**” adı verilmiş olup her faktörün kendi içindeki iç tutarlık düzeylerine bakıldığında, her faktörün güvenirlik düzeyinin sırası ile 0.988, 0.987, 0.970, ve 0.930 olduğu, bu değerlerin kabul edilebilir güvenirlik seviyesinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Maddelerin ayırt ediciliğinin %27'lik alt ve üst gruplara göre test edilmesi

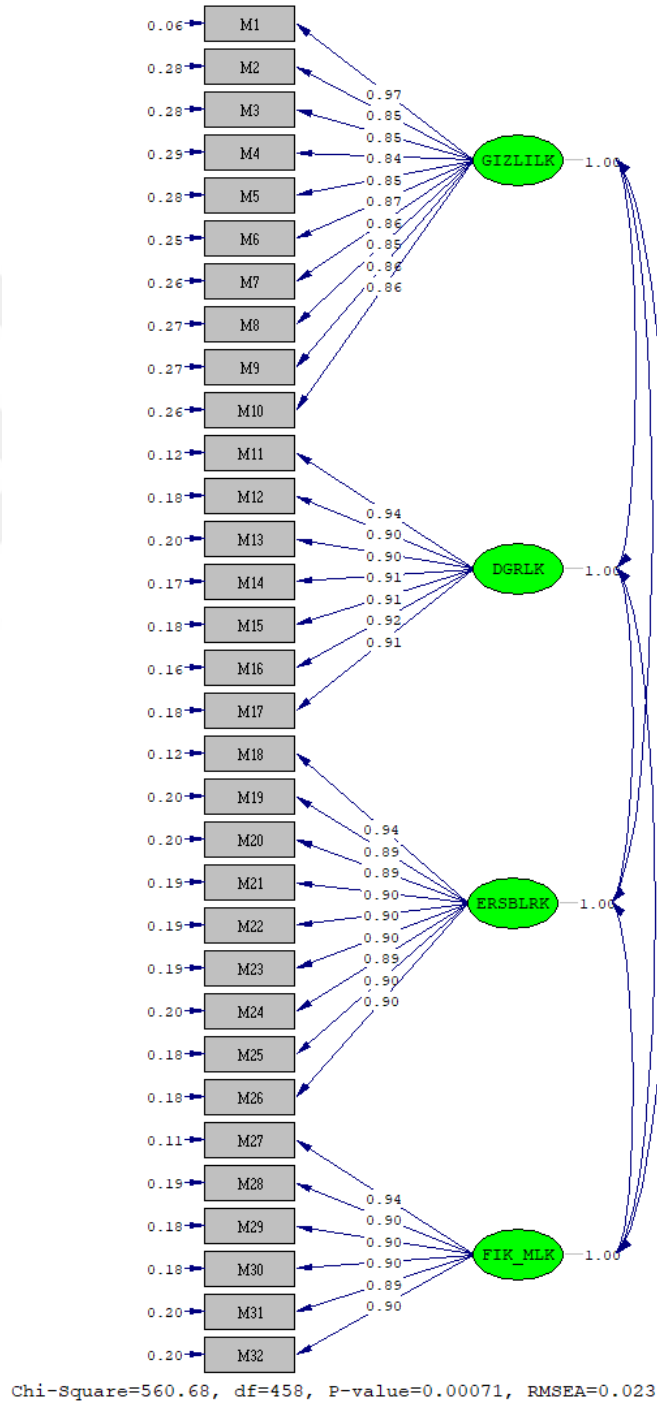
Madde No	T	p
1	-6,204	0,000**
2	-4,475	0,000**
3	-4,385	0,000**
4	-4,656	0,000**
5	-4,934	0,000**
6	-5,314	0,000**
7	-4,656	0,000**
8	-4,565	0,000**
9	-4,934	0,000**
10	-5,411	0,000**
11	-9,124	0,000**
12	-8,690	0,000**
13	-8,392	0,000**
14	-6,511	0,000**
15	-7,012	0,000**
16	-6,909	0,000**
17	-6,858	0,000**
18	-19,641	0,000**
19	-18,375	0,000**
20	-19,300	0,000**
21	-16,330	0,000**
22	-17,592	0,000**
23	-19,120	0,000**
24	-19,079	0,000**
25	-17,062	0,000**
26	-17,596	0,000**
27	-8,265	0,000**
28	-7,930	0,000**
29	-8,171	0,000**
30	-9,347	0,000**
31	-8,595	0,000**
32	-8,667	0,000**
**p<0.01		

Katılımcıların %27'lik alt ve üst gruplarının belirlenmesi için ilk en düşük ve ilk en yüksek puanı alan kişiler küçükten büyüğe sıralanmıştır. %27'lik kısmına gelen en düşük ilk 83 ve en yüksek ilk 83 kişinin değeri incelenmiştir. Maddelerin ayırt ediciliğinin kararının verilmesinde kullanılan %27 alt ve üst değerlerinin tüm maddeler için anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$).

Ana Çalışmaya Ait Bulgular

Bilişim Etiği Ölçeğine Ait DFA Sonuçları

Açıklanan faktör yapısını doğrulamak için 421 katılımcıya ulaşılmış ve açıklanan faktör yapısının farklı bir örneklem grubunda doğrulanması için LISREL 8.7 programı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan DFA analizine ait standardize edilmiş beta kat sayıları Şekil 3’de ve tablo 9’da verilmiştir.

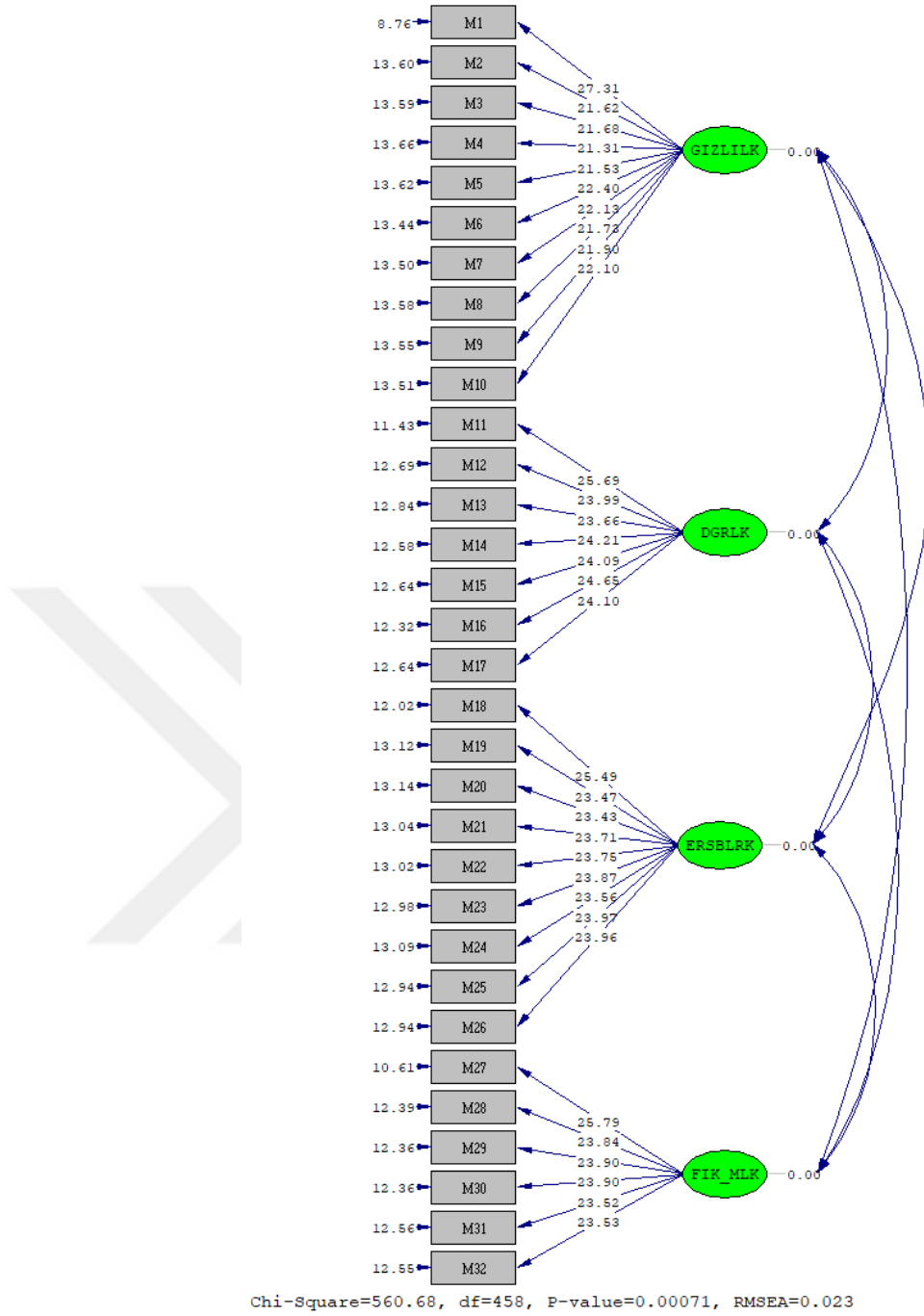

GİZLİLİK=Gizlilik, DGRİK=Doğruluk, ERSBLRK=Erişilebilirlik, FİK_MLK= Fikri Mülkiyet

Şekil 2. Bilişim Etiği Ölçeğinin DFA Sonucuna Ait Path Diyagramı

Şekil 3 incelendiğinde bilişim etiği ölçeği DFA bulgularına göre, maddelere ait faktör yük değerlerinin 0,84–0,97 arasında olduğu görülmektedir. Bu değerler faktör yükleri sınırları için kabul görülen değerlerdir. Ayrıca şekil 3'ün faktör yüklerine baktığımızda en yüksek faktör yüküne sahip maddenin en etkili madde olduğunu görülmektedir. Dolayısıyla gizlilik faktörü için en etkili madde 1 (M1) numaralı madde iken, doğruluk için 11 numaralı madde, erişilebilirlik için 18 numaralı madde, fikri mülkiyet için 27 numaralı maddenin en etkili madde olduğu görülmektedir. Path diyagramına ait t değerleri şekil 4'de verilmiştir.

GİZLİLİK=Gizlilik, DGRİLİK=Doğruluk, ERSBLRK=Erişilebilirlik, FİK_MLK= Fikri Mülkiyet

Şekil 3. Bilişim Etiği Ölçeğinin DFA Sonucuna Ait T Değerleri

Path diyagramları incelendiğinde maddeler arasında modifikasyon yapılmasına gerek duyulmamıştır. Ölçekteki tüm maddelere ait t değerinin 2.58'den büyük olduğu bu nedenle tüm maddelere ait faktör yüklerinin ölçek boyutları üzerindeki etkilerinin %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi modelinin kabul edilme durumuna karar verebilmek için uyum kriterlerine bakılmaktadır.

Schermelleh-Engel ve Moosbrugger göre kabul edilebilir ve mükemmel uyum kriterleri aşağıdaki Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Araştırma Kapsamında İncelenen Uyum Kriterleri Sınırlılıkları

Uyum Kriterleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/sd	≤ 3	≤ 5
RMSEA	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$
RMR	$0 \leq RMR < 0.05$	$0.05 \leq RMR \leq 0.10$
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1$	$0.90 \leq NNFI \leq 0.95$
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$

Bilişim etiği ölçeğinin DFA sonucunda elde edilen uyum indeksi kriterleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Bilişim Etiği Ölçeği Uyum Kriterleri Bulguları

X^2/df	RMSEA	CFI	GFI	AGFI	NNFI	NFI	RMR	SRMR
1,224	0,023	0,90	0,92	0,91	0,99	0,99	0,039	0,023

Bir modelin bütün olarak kabul edilebilir olması için raporlanan uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir veya mükemmel uyum sınırları içinde olması gerekmektedir. DFA sonucu elde edilen uyum kriterleri değerleri incelendiğinde X^2 değerinin df değerine olan oranının 1.224 ile mükemmel uyum düzeyinde, RMSEA değerinin ise 0,023 ile mükemmel uyum düzeyinde olduğu, diğer uyum değerlerinin de mükemmel ve kabul edilebilir uyum değerleri içerisine yer aldığı belirlenmiştir. Bu sonuç açıklanan faktör yapısının doğrulandığını dolayısı ile ölçeğin kullanılmasında bilimsel olarak bir sakınca olmadığını göstermektedir.

Tablo 11. Geliştirilen Ölçeğin Boyutlarına Ait Güvenilirlik, AVE, CR ve Güvenirlik Düzeyleri

Faktörler	Cronbach's Aplha	AVE	CR
Gizlilik	0,968	0,75	0,97
Doğruluk	0,972	0,83	0,97
Erişilebilirlik	0,975	0,81	0,97
Fikri Mülkiyet	0,965	0,82	0,96
Genel	0,976		

Ölçüm modelinin güvenilirliği, ortalama açıklanan varyans (AVE) ve birleşik güvenilirlik (CR) değerlerine bakılarak sınanmıştır. Tablo 11'deki CR değeri eşik değer olan 0.70 değerinin üzerinde ve AVE değeri eşik değer olan 0.50 değerinin üzerindedir. Ana çalışma sonucunda ölçeğin tüm boyutlarının ve genel güvenilirlik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. (Cronbach's aplha > 0.70).

Verilerin Dağılımı, Betimsel Bulgular ve Korelasyon Analizine Ait Bulgular

Araştırmanın bu kısmında elde edilen verilerin dağılımın yanı sıra ölçek boyutları arasındaki ilişkiler ve ölçeklerden elde edilen puanlara ait betimsel bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 12. Araştırma Verilerine Ait Normallik Dağılımı Sonuçları

Ölçümler	Merkezi Eğilim		Basıklık-Çarpıklık	
	Ort.	Medyan	Basıklık	Çarpıklık
Gizlilik	3,82	4,30	-1,22	0,02
Doğruluk	3,70	4,43	-0,98	-0,77
Erişilebilirlik	3,67	4,44	-0,89	-0,94
Fikri Mülkiyet	3,65	4,33	-0,85	-0,97
Genel	3,72	4,38	-1,02	-0,17

Normal dağılım analizi sonucunda incelenen merkezi eğilim ölçümlerinden ortalama-medyanın birbirine yakınlığı ve basıklık ile çarpıklığın ± 2 arasında olması nedeniyle elde edilen verilerin normal dağılımdan geldiği belirlenmiştir (George ve Mallery 2010). Aynı zamanda araştırmaya dahil olan katılımcı sayısı yeterli olduğu için ($n \geq 30$) merkezi limit teoreminden hareketle istatistiksel açıdan daha güçlü olan parametrik yöntemlere başvurulmuştur (Ghasemi ve Zahediasl, 2012).

Tablo 13. Bilişim Etiği Ölçeğine Ait Betimsel Bulgular

Alt Boyutlar	$\bar{X}$	SS
Gizlilik	3,82	1,07
Doğruluk	3,70	1,22
Erişilebilirlik	3,67	1,23
Fikri Mülkiyet	3,65	1,24
Bilişim Etiği Genel	3,72	1,01

Likert formatında oluşturulan ölçeklerde elde edilen puanlar sonucu katılımcıların yanıtlarının düzeylerinin hesaplanmasında 0,8 puan aralığı ($4/5=0,80$) kullanılmıştır. Bu durumda likert yapıdaki ölçeğin başlangıç puanı olan 1 puanın üzerine 0,8'lik puan aralığı eklenerek her ölçüm düzeyine denk gelen aralık hesaplanmaktadır. Bu durumda 1-1,8 aralığı “çok düşük”, 1,81-2,6 aralığı “düşük”, 2,61-3,4 aralığı “orta”, 3,41-4,2 aralığı “yüksek” ve 4,21-5,0 aralığı “çok yüksek” düzeyi temsil etmektedir (Durmaz, 2020). Tablo 13 incelendiğinde ise araştırmaya dâhil katılımcıların bilişim etiği düzeylerinin 3.72 ± 1.01 yüksek düzeyde, gizlilik düzeylerinin 3.82 ± 1.07 yüksek düzeyde olduğu, doğruluk düzeylerinin 3.70 ± 1.22 yüksek düzeyde, erişilebilirlik düzeylerinin 3.67 ± 1.23 yüksek düzeyde ve fikri mülkiyet düzeylerinin 3.65 ± 1.24 ile yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların Bilişim Eğiti Boyutları Arasındaki İlişki Analizi Sonuçları

Değişkenler	Gizlilik	Doğruluk	Erişebilirlik	Fikri Mülkiyet
Gizlilik	1	,642**	,683**	,680**
Doğruluk		1	,583**	,589**
Erişilebilirlik			1	,645**
Fikri Mülkiyet				1

** $p < 0.01$; Pearson Korelasyon Analizi Yapılmıştır.

Katılımcıların bilişim eğiti boyutları arasındaki ilişki incelenmiş, incelenen ilişki analizi sonucuna göre katılımcıların en yüksek ilişkinin gizlilik ile erişilebilirlik arasında pozitif yönlü 0.683'lük korelasyon kat sayısı ile anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0.683$; $p=0.001 < 0.01$).

Öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin aile geliri düzeyi gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucunda, öğrencilerin bilişim etiği ve alt boyutlarının aile geliri düzeyi gruplarına göre farklılık göstermediği saptanmıştır ($p>0.05$). Bu sonuç 2.001-3.000 TL aile geliri olanların veya 3.001 veya üzerinde aile geliri olan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin benzer olduğunu göstermektedir.

Tablo 17. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Yaş Düzeyine Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları

Bilişim Etiği	Yaş	n	ort.	Ss	F	p	Scheffe
Gizlilik	18-21 yaş	138	4,32	,59	18,020	0,001**	1>2,3,4
	22-25 yaş	134	3,54	1,17			
	26-29 yaş	103	3,70	1,12			
	30 yaş ve üzeri	46	3,36	1,23			
Doğruluk	18-21 yaş	138	4,30	,65	18,81	0,001**	1>2,3,4
	22-25 yaş	134	3,44	1,33			
	26-29 yaş	103	3,42	1,34			
	30 yaş ve üzeri	46	3,29	1,32			
Erişilebilirlik	18-21 yaş	138	4,22	,82	15,781	0,001**	1>2,3,4
	22-25 yaş	134	3,50	1,30			
	26-29 yaş	103	3,31	1,32			
	30 yaş ve üzeri	46	3,33	1,30			
Fikri Mülkiyet	18-21 yaş	138	4,32	,69	23,310	0,001**	1>2,3,4
	22-25 yaş	134	3,29	1,37			
	26-29 yaş	103	3,42	1,27			
	30 yaş ve üzeri	46	3,23	1,28			
Bilişim Etiği Genel Puanı	18-21 yaş	138	4,29	,59	25,766	0,001**	1>2,3,4
	22-25 yaş	134	3,46	1,08			
	26-29 yaş	103	3,48	1,03			
	30 yaş ve üzeri	46	3,31	1,06			

** $p<0.01$; Tek Yönlü Anova Testi

Öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin yaş gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği düzeylerinin yaş düzeyi ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı

olduğu belirlenmiştir ($F=25.766$; $p=0.001<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-21 yaşındaki öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin (Ort. 4.29) diğer yaş gruplarından göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeylerinin yaş gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği gizlilik düzeylerinin yaş düzeyi ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=19.020$; $p=0.001<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-21 yaşındaki öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeylerinin (Ort. 4.32) diğer yaş gruplarından göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği doğruluk düzeylerinin yaş gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği doğruluk düzeylerinin yaş düzeyi ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=18.810$; $p=0.001<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-21 yaşındaki öğrencilerin bilişim etiği doğruluk düzeylerinin (Ort. 4.30) diğer yaş gruplarından göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin yaş gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin yaş düzeyi ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=15.781$; $p=0.001<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan Scheffe testi sonucuna göre 18-21 yaşındaki öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin (Ort. 4.22) diğer yaş gruplarından göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin yaş gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin yaş düzeyi ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=23.310$; $p=0.001<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan

Scheffe testi sonucuna göre 18-21 yaşındaki öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin (Ort. 4.32) diğer yaş gruplarından göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 18. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Bireysel Gelir Düzeyine Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları

Bilişim Etiği	Bireysel Gelir	n	ort.	ss	F	p
Gizlilik	Gelir Durumu Yok	180	3,92	1,01	2,269	0,080
	1000 -2000 TL	95	3,75	1,08		
	2001-3000 TL	80	3,57	1,18		
	3001 Ve Üzeri TL	66	3,92	1,05		
Doğruluk	Gelir Durumu Yok	180	3,76	1,24	0,341	0,796
	1000 -2000 TL	95	3,65	1,19		
	2001-3000 TL	80	3,61	1,28		
	3001 Ve Üzeri TL	66	3,72	1,17		
Erişilebilirlik	Gelir Durumu Yok	180	3,76	1,20	0,831	0,477
	1000 -2000 TL	95	3,61	1,22		
	2001-3000 TL	80	3,52	1,34		
	3001 Ve Üzeri TL	66	3,69	1,19		
Fikri Mülkiyet	Gelir Durumu Yok	180	3,72	1,20	0,959	0,412
	1000 -2000 TL	95	3,67	1,19		
	2001-3000 TL	80	3,45	1,36		
	3001 Ve Üzeri TL	66	3,71	1,24		
Bilişim Etiği Genel Puanı	Gelir Durumu Yok	180	3,80	,99	1,358	0,255
	1000 -2000 TL	95	3,67	,95		
	2001-3000 TL	80	3,54	1,11		
	3001 Ve Üzeri TL	66	3,77	1,01		

Tek Yönlü Anova Testi

Öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin şahsi geliri düzeyi gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucunda, öğrencilerin bilişim etiği ve alt boyutlarının şahsi geliri düzeyi gruplarına göre farklılık göstermediği saptanmıştır ($p>0.05$). Bu sonuç farklı şahsi geliri olan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin benzer olduğunu göstermektedir.

Tablo 19. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Günde Ürünü Kullanım Süresine (Saat) Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları

Bilişim Etiği	Günlük Kullanım (Saat)	n	ort.	s.s	F	p	LSD
Gizlilik	1-3 saat	62	3,72	1,06	4,071	0,018*	3>1,2
	4-7 saat	149	3,65	1,16			
	8 saat ve üzeri	210	3,96	,99			
Doğruluk	1-3 saat	62	3,49	1,39	3,931	0,020*	3>1,2

	4-7 saat	149	3,55	1,26			
	8 saat ve üzeri	210	3,86	1,13			
Erişilebilirlik	1-3 saat	62	3,49	1,26	4,137	0,017*	3>1,2
	4-7 saat	149	3,51	1,29			
	8 saat ve üzeri	210	3,84	1,16			
Fikri Mülkiyet	1-3 saat	62	3,47	1,30	6,205	0,002**	3>1,2
	4-7 saat	149	3,43	1,32			
	8 saat ve üzeri	210	3,86	1,12			
Bilişim Etiği Genel Puanı	1-3 saat	62	3,56	1,00	6,037	0,003**	3>1,2
	4-7 saat	149	3,55	1,05			
	8 saat ve üzeri	210	3,89	,96			

**p<0.01; *p<0.05; Tek Yönlü Anova Testi

Öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin günlük teknolojik araç kullanım saati gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği düzeylerinin günlük teknolojik araç kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=6.037$; $p=0.003<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri teknolojik araç kullanan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin (Ort. 3.89) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında teknolojik araç kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeylerinin günlük teknolojik araç kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=4.071$; $p=0.018<0.05$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri teknolojik araç kullanan öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeylerinin (Ort. 3.96) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında teknolojik araç kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği doğruluğu düzeylerinin günlük teknolojik araç kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=3.931$; $p=0.020<0.05$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri teknolojik araç kullanan öğrencilerin bilişim etiği doğruluğu düzeylerinin (Ort. 3.86) günlük 1-3 saat

arasında ve 4-7 saat arasında teknolojik araç kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin günlük teknolojik araç kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=4.137$; $p=0.017<0.05$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri teknolojik araç kullanan öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin (Ort. 3.84) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında teknolojik araç kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin günlük teknolojik araç kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=6.205$; $p=0.002<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri teknolojik araç kullanan öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin (Ort. 3.86) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında teknolojik araç kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 20. Katılımcıların Bilişim Etiği Düzeylerinin Günde İnternet Kullanım Süresine (Saat) Göre Farklılığının İncelenmesine Ait Analiz Sonuçları

Bilişim Etiği	Günlük İnternet Kullanım (Saat)	n	ort.	s.s	F	P	LSD
Gizlilik	1-3 saat	80	3,68	1,05	3,618	0,028*	3>1,2
	4-7 saat	155	3,70	1,16			
	8 saat ve üzeri	186	3,97	0,99			
Doğruluk	1-3 saat	80	3,51	1,35	3,536	0,030*	3>1,2
	4-7 saat	155	3,59	1,26			
	8 saat ve üzeri	186	3,87	1,12			
Erişilebilirlik	1-3 saat	80	3,48	1,26	4,258	0,015*	3>1,2
	4-7 saat	155	3,54	1,29			
	8 saat ve üzeri	186	3,87	1,15			
Fikri Mülkiyet	1-3 saat	80	3,39	1,32	4,750	0,009**	3>1,2
	4-7 saat	155	3,56	1,28			
	8 saat ve üzeri	186	3,85	1,14			
Bilişim Etiği Genel Puanı	1-3 saat	80	3,53	0,98	5,440	0,005**	3>1,2
	4-7 saat	155	3,60	1,05			

8 saat ve üzeri	186	3,90	0,96
**p<0.01; *p<0.05; Tek Yönlü Anova Testi			

Öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin günlük internet kullanımı saati gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği düzeylerinin günlük internet kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=5.440$; $p=0.005<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin (Ort. 3.90) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında internet kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeylerinin günlük internet kullanımı saati gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği gizlilik düzeylerinin günlük internet kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=3.618$; $p=0.028<0.05$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeylerinin (Ort. 3.97) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında internet kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği doğruluk düzeylerinin günlük internet kullanımı saati gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği doğruluk düzeylerinin günlük internet kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=3.536$; $p=0.030<0.05$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği doğruluğu düzeylerinin (Ort. 3.87) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında internet kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin günlük internet kullanımı saati gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin günlük internet kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=4.258$; $p=0.015<0.05$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve

üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin (Ort. 3.87) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında internet kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin günlük internet kullanımı saati gruplarıyla farklılaşmaları durumlarının tespiti için yapılan tek yönlü Anova testi sonucunda, katılımcıların bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin günlük ürün kullanım saati ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=4.750$; $p=0.009<0.01$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağının incelenmesi için post hoc testlerinden yapılan LSD testi sonucuna göre günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin (Ort. 3.85) günlük 1-3 saat arasında ve 4-7 saat arasında internet kullananlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, Mason (1986)'un bilişim etiği boyutları (gizlilik, erişilebilirlik, fikri mülkiyet, doğruluk) doğrultusunda üniversite öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerini ölçebilecek güvenilir ve geçerli bir ölçek geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle alan yazında bilişim etiği, bilgisayar etiği, internet etiği, çevrim içi etik konusundaki (Mason, 1986; Özdemir, 2019; Leymun, 2018; Leymun ve Odabaşı, 2019; Ozan, Kurt ve Odabaşı, 2014; H. Kim, J. Kim ve Lee, 2014; Masrom, Ismail, Anuar, Hussein ve Mohamed, 2011; Aksal, 2011) çalışmalar incelenmiştir. Hedeflenen amaç doğrultusunda madde havuzu hazırlanmıştır. Yapılan doğrulayıcı ve açıklayıcı faktör analizlerine dayanarak ölçek maddelerinin faktör yüklerinin uygun olduğu görülmektedir. Ölçme aracının güvenirlik katsayısının ise yüksek düzeyde olduğu gözlenmiştir.

Yapılan bu araştırmanın sonucunda araştırmaya katılan katılımcıların bilişim etiği düzeylerinin ve alt boyutlarının cinsiyet, aile gelir durumları değişkeni açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı, benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde ise benzer sonuçların elde edildiği gözlenmektedir. Özdemir (2019) yapmış olduğu çalışmada lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarını incelemek için bilişim etiği boyutlarını dikkate alarak iki aşamalı bir anket çalışması yapmıştır. Araştırma sonucunda bilişim etiği boyutlarının cinsiyet gruplarına göre anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. Duymaz (2013) yaptığı çalışmada katılımcıların ön ve son testten almış oldukları puanların cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını yani araştırmaya katılan öğrencilerin bilişim teknolojileri araçlarının etik kullanımına yönelik tutumlarının benzer olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ceviz (2021) yapmış olduğu çalışmada ise Özdemir (2019) tarafından oluşturulan bilişim etiği tutum anketini kullanmış ve çalışma grubunu ortaokul öğrencilerinden oluşturmuştur. Çalışmanın sonucuna göre araştırmaya katılan öğrencilerin bilişim etiği puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Görülmektedir ki alan yazında yapılan çalışmalarla benzer sonuçların elde edilmesinin yanında farklı sonuçlarda ortaya çıkmaktadır.

Alan ile ilgili literatürde yer alan ölçek geliştirme çalışmalarını incelediğimizde yapılmış olan çalışmalar ile yapılan bu çalışmanın bulgularıyla elde edilen sonuçların örtüştüğü gözlenmiştir. Özdemir (2019) yaptığı çalışmada üniversite öğrenim gören

lisans öğrencilerinin bilişim etiğine karşı tutumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda katılımcıların bilişim etiği puanlarının cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yapılan bu çalışmadan elde edilen bulguların alan yazındaki diğer çalışmalarla örtüşmeyen sonuçlara rastlanılmıştır. Örneğin, Ghazali (2003) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin bilişim ve bilgisayar etiği hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla etik davrandığını gözlemlemiştir. Torun (2007) yaptığı çalışmasında ise ortaöğretim öğrencilerinin internet etiğine karşı tutumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda cinsiyet, aile gelir durumlarının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın diğer sonucunda ise yapılan çalışma ile ortak nokta olan katılımcıların internette kalma sürelerinde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

Yapılan bu araştırmada katılımcıların bilişim etiği düzeylerinin ve alt boyutlarının yaşa, günlük internet kullanım süreleri, bilişim teknolojileri araçlarını kullanma saatleri ile arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu gözlenmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde ise örneğin;

Özdemir (2019) yaptığı çalışmasında katılımcıların bilişim teknolojilerini kullanma sürelerinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Uysal (2006) çalışmasında öğretmen adaylarının bilgisayar etiğine ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların bilgisayar etiğine yönelik fikir ve görüşleri anlamlı farklılık göstermiştir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla bilgisayarı daha etik kullandıkları yönünde görüşler elde edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmen adaylarının gelir durumlarının bilgisayar etiği ile ilişkili görüşlerinin üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Erdem (2008) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri araçlarını kullanımlarının etik açıdan incelemiştir. Araştırma sonucuna göre katılımcıların bilişim teknolojilerini kullanma yönündeki davranışları cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermiştir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha etik olduğu gözlenmiştir. Aynı zamanda araştırmaya katılan katılımcıların yaş ve ailelerin gelir durumları değişkenine göre bilişim teknolojileri araçlarını etik kullanma davranışlarında herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür. Araştırmanın diğer bir sonucuna göre katılımcıların kişisel bilişim teknolojilerine sahip olup olmamaları,

internet kullanma düzeylerinin ise bilişim teknolojileri araçlarını etik kullanma üzerinde anlamlı ilişkin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir (2017) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların internet teknolojilerinin etik açıdan kullanılmasında cinsiyet değişkeninin etkisinin olduğunu kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha etik davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir sonuca göre katılımcıların interneti kullanma süresiyle internetin etik kullanımına ilişkin anlamlı farklılık elde etmiştir. Yani interneti kullanma süreleri arttıkça interneti etik kullanma düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Ayrıca katılımcıların ailelerinin gelir düzeyleri arttıkça internetin etik kullanımına ilişkin farkındalık düzeylerinde azalma gözlenmiştir. Torun (2007) yapmış olduğu çalışmada ise kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre internet etiği tutum puanlarının yüksek olduğu, kadınların erkeklere göre daha fazla etik tutum gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Ceviz (2021) Ancak gizlilik boyutunda günde yaklaşık 8 saat üzeri zaman ayıran öğrencilerin 2-4 saat zaman ayıran öğrencilere oranla yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cronbach Alpha iç tutarlılığına dayanarak yapılan güvenirlik incelemelerinin sonucunda ölçeğin yeterli derecede güvenirlik sayısına sahipliğini göstermektedir. Tüm bu bulgular kapsamında üniversite öğrencileri için bilişim etiği ölçeğinin güvenilir ve geçerli ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde yapılan araştırma ile ilgili sonuç ve bu sonuç çerçevesinde önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Yapılan araştırma kapsamında Mason (1986) ‘un bilişim etiği alt boyutları kapsamında üniversite öğrencilerine yönelik bilişim etiği ölçeği geliştirilmiş ve ölçek verilerinden elde edilenler incelenmiştir. Bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin ele alınan değişkenler açısından bilişim etiği düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Araştırmaya katılan öğrencilerin bilişim etiği boyutları arasındaki ilişki incelenmiş olup öğrencilerde en yüksek anlamlı ilişkinin erişilebilirlik ve gizlilik düzeyleri arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Namlu ve Odabaşı (2007) yaptığı çalışmada katılımcılarda en yüksek duyarlılığının fikri mülkiyet faktörü üzerinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin kadın ve erkek öğrenciler üzerinde benzer olduğu, bilişim etiği alt boyutlarının ise cinsiyet gruplarına göre farklılık göstermediği görülmüştür.
- Öğrencilerin ve ailelerin gelir durumlarının bilişim etiği düzeyleri, bilişim etiğinin alt boyutlarında herhangi bir farklılık saptanmamış, bilişim etiği düzeylerinin benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Torun (2007) yaptığı çalışmanın sonucunda ise hem cinsiyet hem de katılımcıların ve ailelerinin gelir düzeylerinin etkili olduğu gözlenmiştir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş gruplarıyla bilişim etiği düzeyleri, alt boyutları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuç doğrultusunda;
 - ✓ 18-21 yaş aralığındaki öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre daha yüksek olduğu,
 - ✓ 18-21 yaş aralığındaki öğrencilerin bilişim etiği gizliliği düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu,

- ✓ 18-21 yaş aralığındaki öğrencilerin bilişim etiği doğruluğu düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu,
 - ✓ 18-21 yaş aralığındaki öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu,
 - ✓ 18-21 yaş aralığındaki öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.
- Öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin ve alt boyutlarının bilişim teknolojileri araçlarını (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanım saati gruplarıyla arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda;
 - ❖ Günlük 8 saat ve üzeri bilişim teknolojileri araçlarını (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin günlük ortalama 1-3 ve 4-7 saat arasında teknolojik araçları kullananlara göre daha yüksek olduğu,
 - ❖ Günlük 8 saat ve üzeri bilişim teknolojileri araçlarını (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanan öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeylerinin günlük ortalama 1-3 saat arasında, 4-7 saat arasında teknolojik araçları kullananlara göre daha yüksek olduğu,
 - ❖ Günlük 8 saat ve üzeri bilişim teknolojileri araçlarını (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanan öğrencilerin bilişim etiği doğruluk düzeylerinin günlük ortalama 1-3 saat arasında, 4-7 saat arasında teknolojik araçları kullananlara göre daha yüksek olduğu,
 - ❖ Günlük 8 saat ve üzeri bilişim teknolojileri araçlarını (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanan öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirlik düzeylerinin günlük ortalama 1-3 ve 4-7 saat arasında teknolojik araçları kullananlara göre daha yüksek olduğu,
 - ❖ Günlük 8 saat ve üzeri bilişim teknolojileri araçlarını (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanan öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeylerinin günlük ortalama 1-3 ve 4-7 saat arasında teknolojik araçları kullananlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.
 - Öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin ve alt boyutlarının günlük internet kullanımları arasında istatistiksel olarak anlamlılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre;

- Günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği düzeylerinin günlük 1-3 ve 4-7 saat arasında internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek olduğu,
- Günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği gizlilik düzeyinin günlük 1-3 ve 4-7 saat arasında internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek olduğu,
- Günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği doğruluk düzeyinin günlük 1-3 ve 4-7 saat arasında internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek olduğu,
- Günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği erişilebilirliği düzeyinin günlük 1-3 ve 4-7 saat arasında internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek olduğu,
- Günlük 8 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin bilişim etiği fikri mülkiyet düzeyinin günlük 1-3 ve 4-7 saat arasında internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda ileride yapılacak olan çalışmalara istinaden aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- Geçmişten günümüze baktığımızda teknolojilerin her geçen gün bir öncekine göre daha da gelişmesi yapay zekâ ve nesnelerin interneti ile birlikte katlanarak büyümesi ile beraber sosyal ve etik sorunlarında ortaya çıkması devam edecektir. Bu çalışmada sadece üniversite öğrencileri dikkate alınarak yapılmıştır. Yapılacak olan çalışmaların sadece üniversite üzerinde değil ortaokul, lise diğer tüm kademeleri kapsayacak şekilde çalışmalar yapılabilir.
- Yapılacak çalışmalarda kişilerin bilişim etiği düzeylerinin yanında, dijital ortamlardaki hal ve hareketlerinin nasıl ve ne oranda değiştiği ele alınabilir.
- Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin kullanmış oldukları genel bilişim teknolojileri (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanıp kullanmadıkları

ele alınmıştır. Yapılacak olan çalışmalarda kullanmış oldukları teknolojik cihazların ayrı ayrı değişkenler olarak kişisel bilgilere eklenebilir.

- Yapılan çalışma nicel yöntemlerden tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Yapılacak olan çalışmalarda ise bu yöntemin yanında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak öğrencilerin bilişim etiği hakkındaki görüşleri, bilişim etiğini nasıl tanımladıkları, hangi metafora benzettikleri nitel çalışma ile desteklenebilir.
- Bu çalışma üniversite öğrencileri ile yapılmıştır. Hangi bölümde oldukları veya hangi okulda oldukları (devlet veya özel) ele alınmamıştır. Yapılacak çalışmalarda öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümler arasında bir karşılaştırma yapılarak çalışmaya eklenebilir.
- Eğitimin temelden başladığı, küçük yaşlardan itibaren olması gerektiği göz önüne alınırsa okul öncesi eğitimi de içine alan ilköğretim öğrencilerine yönelik bilişim etiğini anlatan, tanımlayan hem öğretici hem de eğlendiren uygulamalar geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adam, A., ve Ofori-Amanfo, J., (2000). Does gender matter in computer ethics? *Ethics and Information Technology*, 2(1), 37–47.
- Akaydın, B.(2020). Topluma hizmet çalışmalarında benliğin kısılcısından bizliğe doğru erişilebilirlik. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 135-146.
- Aksal, F. A. (2011). Bilgisayar teknolojilerinin kullanımında etik ve karşılaşılan sorunlar. *Eğitim Teknolojileri Araştırma Dergisi*, 2(3), 33-46.
- Aktay, E. (2010). *Bilişim etiği ve mobil iletişim için küresel sistem (GSM) sektöründe bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak (2022). Bilişim teknolojileri araçları. <https://prezi.com/cbzqh0euppo/bilisim-teknolojileri-aracлари/> adresinden alınmıştır.
- alınmıştır.
- Araz, G.Y. (2020). Sporda etik. G. Özen ve M.D. Dindar (Ed.). *Sporun kavramsal temelleri-3 (Multidisipliner Bakış) kitabı* içinde (s. 199-210). İstanbul: Efe Akademi.
- Arıkan, Y. D. ve Duymaz, S. H. (2014). Gerçek yaşam durum senaryolarıyla bilişim etiği ölçeğini türkçeye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 318-337.
- Arıkan, Y. D. ve Duymaz, S. H. (2015). Bilişim etiği öğretimi uygulaması. *Elementary Education Online*, 14(1), 188-199.
- Aydın, A. A. (2013). Bilişim teknolojileri sektörü hız kazanıyor. <https://tubider.org.tr/bilisim-teknolojileri-sektoru-hiz-kazaniyor/> adresinden alınmıştır.
- Aydın, F. Kara, F. N. (2013). Öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumları: ölçek geliştirme çalışması. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 10(4), 103-118.
- Aydın, Ö. (Editör). (2022). Bilgisayar sistemlerinde güvenlik ve gizlilik. İstanbul: Efe Akademi.

- Aydoğdu, F. (2022). *Bilişim etiği konusunda geliştirilen bilgisayar destekli öğretim materyalinin ortaöğretim öğrencilerinin etik olmayan bilgisayar kullanım düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Aydoğdu, F. (2022). *Bilişim etiği konusunda geliştirilen bilgisayar destekli öğretim materyalinin ortaöğretim öğrencilerinin etik olmayan bilgisayar kullanım düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Bağ, B. (2021). Normatif etiğin izinde psikiyatrik bakım. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği*
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control. W. H. Freeman and Company.
- Bayra, E. ve Baysan, E. (2022). Gerçek yaşam durumu senaryolarıyla ortaöğretim öğrencilerinin bilişim etiği düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 82-107
- Blog (2022). Erişilebilirlik. <https://sherpa.blog/sozluk/erisilebilirlik-nedir> adresinden alınmıştır.
- Bozbel, S. (2015). *Fikri mülkiyet hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (4.bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (25. bs.). Ankara: Pegem Akademi
- Bynum, T.W. (2001). Computer ethics: Its birth and its future. *Ethics and Information Technology*, 1(3), 109-112.
- Bynum, T.W. (2008). Milestones in the History of Information and Computer Ethics. K.E. Himma ve H.T. Tavani (Eds.), *The Handbook of Information and Computer Ethics* içinde, 25- 48.
- Ceviz, M. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinin Bilişim Etiği Tutumlarının İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

- Cho, S., Kim, K. ve Kim, S., (2009) Computer Ethic Scale: A Study of Reliability and Validity on the Middle School Students, Doctoral Student Consortium Proceedings of the 17th International Conference on Computers in Education, Hong Kong
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin hakkı ve türkiye’de erişilebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (2), ss: 542-551.
- Çakırel, Y., Görener, A. ve Dinçer, H. (2009, Mayıs). *Etik ve bilişim etiği arasındaki farkın algılanmasına yönelik bir alan çalışması*. I. Uluslararası 5. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu’nda sunuldu, Konya.
- Çelen, F. K. ve Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ve etik olmayan davranışlar: sorunlar, araştırmalar ve değerlendirmeler. *Journal of Computer and Education Research*, 4(8), 124-153.
- Çelik, B. ve Gündoğdu, K. (2019). Bilişim etiği değerlerine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 20(2), 335-350.
- Çınar, H. (2011). Eğitimde internet kullanımı ve internet etiği: büro yönetimi ve sekreterlik programı öğrencileri üzerinde beş faktör kişilik modeli ile bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 3(6). 67-82.
- Dadzie, P. S. (2011). Rethinking information ethics education in Ghana: Is it adequate?. *The International Information and Library Review*, 43(2), 63-69.
- Darcan ve Aydoğan (2019). Bilişim etiği. https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/49901169/Bilisim_Etigi.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DBilisim_Etigi_-_Informatic_Ethics.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20191225%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20191225T055111Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=f595cab18514de13e65ebcd01f9a77fea2f2f4d87b06b3256a6d6591a30b5c5e adresinden alınmıştır.
- Dedeoğlu, G (2007) . Bilişim toplumu ve etik sorunlar. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

- Dedeoğlu, G. (2006, Ekim). *Bilişim toplumunda etik sorunlar*. II. Uygulamalı Etik Kongresi'nde sunuldu, Ankara.
- Demirkan, H. (2015). "Mekânlarda erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve yaşanabilirlik". Dosya 36, tmmob mimarlar odası ankara şubesi, Cilt:3, ss:1
- Dersimiz.com (2022). Bilgi ve iletişim teknolojileri. https://www.dersimiz.com/ders_notlari/bilgi-ve-iletisim-teknolojileri-tanimi-araclari-faydalari-oku-23003.html adresinden alınmıştır.
- Dorantes, C. A., Hewitt, B., ve Goles, T., (2006). Ethical decision-making in an IT context: the roles of personal moral philosophies and moral intensity, Proceedings of the 39th Hawaii International Conference on System Sciences, Hawaii, USA
- Durmaz, Y. (2020). *Vakıf üniversitelerinde okuyan öğrencilerin kişilik özelliklerinin içgüdüsel satın alma davranışları üzerindeki etkisinin yapısal eşitlik modeli ile belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Duymaz, S. H. (2013). *Ortaokul öğrencilerine yönelik "bilgi etiği öğretim programı" uygulaması*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Duymaz, S. H. (2013). *Ortaokul öğrencilerine yönelik bilgi etiği öğretim programı uygulaması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ekşi Sözlük (2019). Erdem etiği. <https://eksisozluk.com/erdem-etigi--5490849> adresinden alınmıştır.
- Elçiçek, M. (2022). Çevrimiçi ortamlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bilişim etiğine yönelik imge ve algıları: bir metafor analizi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 205-223.
- Erdem, Z. (2008). *Öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerini kullanımlarının etik açıdan değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Erdoğan, İ. (2006). Medya ve etik: eleştirel bir giriş. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 23, 1-26.
- Ersoy, A. (2019). Ahlak felsefesi/Etik. H. F. Odabaşı ve Ş. O. Leymun (Ed.). Bilişim etiği ve güvenliği içinde (s. 3-24). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Fidan, M. (2016). Bilişim etiği boyutlarına göre bilişim teknolojileri ve yazılım dersi programı kazanımlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1641-1654.
- Fikri mülkiyet (2022). Fikri mülkiyet. <https://fikrimulkiyet.com/fikri-mulkiyet/adresinden>
- Genç, Z. Kazez, H. ve Fidan, A. (2013). *Çevrimiçi etik dışı davranışların belirlenmesi için bir ölçek uyarlama çalışması*. XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirisi'nde sunuldu, Antalya.
- Geven, Z. (2011). Fikri mülkiyet hukukunda yenilik ve orijinallik. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2(2), 327-400.
- Gökçearslan, Ş. (2016). Bilişim suçları ve etik. S. Şahin ve Ç. Uluyol (Ed.). *Eğitimde Bilişim Teknolojileri I-II* içinde (s.127-148). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Grünberg, D. (2003, Ocak). Uygulamalı etik ve aristoteles'te etik-retorik ilişkisi. I. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, 207-210.
- Güler, S. (2021). Üniversitelerde dijital etiğin imkanı üzerine bir sorgulama. *TRT Akademi*, 6(12), 514-535.
- Hall, B. R., (2012). An Ethics Whirlwind: A Perspective of the Digital Lifestyle of Digital Natives and Initial Thoughts On Ethics Education in Technology. *Information Systems Education Journal*, 10(1), 4.
- Hasgül (2022). Bilişim teknolojileri. <https://istanbulbogazicienstitu.com/bilisim-teknolojileri-nediradresinden> alınmıştır.
- Hukuku Tarihi Dergisi*, 29(2), 278 - 289. DOI: [10.5336/mdethic.2020-79657](https://doi.org/10.5336/mdethic.2020-79657)
- Işık, N.E. (2003). *Bilim, etik ve eğitim ilişkisi üzerine*. Türkiye Mühendislik Haberleri, Sayı 423, 25-26.

- İsgenstitü.com (2022). Bilgisayar etik ilkesi. <https://www.isgenstitu.com/bilgisayar-etik-enstitusunun-10-ilkesi/> adresinden alınmıştır.
- Johnson, D. (1994). Who should teach computer ethics and computers and society?. *Computer and Society*, 24(2), 6-13.
- Kadıoğlu, E. A. (2019). *Öğretmen adayları için bilgi güvenliği ve bilişim etiği dersinin tasarım geliştirme ve uygulaması: tasarım temelli araştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kalaycı, E., Tüzün, H., Bayrak, F., Özdiñç, F. Ve Kula, A., (2011, Şubat). *Üç boyutlu sanal ortamların kullanılabilirlik çalışmalarında göz izleme yöntemi: active worlds örneği*. 11. Akademik Bilişim Konferansı'nda sunuldu, İnönü Üniversitesi, Malatya
- Kallman, E.A. ve J.P. Grillo (1996). *Ethical Decision Making and Information Technology*, 2e, New York: Mcgraw Hill.
- Kan, A. ve Akbaş, A. (2005). Lise Öğrencilerinin Kimya Dersine Yönelik Tutum Ölçeği geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 227-237
- Karabaş, C.(2020). *Üniversite web sitelerinde duyarlı tasarım ve erişilebilirlik ilkelerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıçer, K. (2013). Teknopedagojik etiğim ve etik. I. Kabakçı Yurdakul (Ed.), *Teknopedagojik eğitime dayalı öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s.95-128). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kılıçer, K. ve Odabaşı, H. F. (2006). Bilgisayar öğretmenliği: Etik bunun neresinde?. 6.Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı'nda sunuldu, Yakındoğu Üniversitesi, KKTC
- Kılınç, A. ve Salman, S. (2007). Okul deneyimi derslerine yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 23-35.
- Kim, H. S., Kim, J. M., ve Lee, W.G. (2014). IE behavior intent: A study on ict ethics of college students in korea. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 23(2), 237-247.

- Koçyigit, M. ve Karadağ, E. (2016). Etik Teorilerine Dayalı Bir "Etik Eğilimler Ölçeği" Geliştirme Çalışması. *Is Ahlakı Dergisi*, 9(2), 283. DOI 10.12711/tjbe.2016.9.0016
- Leymun, Ş. O. (2018). *Bilişim etiği dersinin incelenmesi: öğretmen adayları ile bir durum çalışması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Macit, M. (2009). Teleolojik etik anlayışın Deontolojik eleştirisi. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 0(13), 83 - 91.
- Mason, R. O. (1986). Four ethical issues of the information age. *Mis Quarterly*, 5-12.
- Masrom, M., Ismail, Z., Anuar, R. N, Hussein, R., & Mohamed, N. (2011). Analyzing accuracy and accessibility in information and communication technology ethical scenario context. *American Journal of Economics and Business Administration*, 3(2), 370- 376.
- Milliyet.com (2022). Meta etik nedir?. <https://www.milliyet.com.tr/egitim/meta-etik-nedir-meta-etik-teorileri-ve-ornekleri-nelerdir-6466132> adresinden alınmıştır.
- Moor, J.H. (1985). What is computer ethics?. *Metaphilosophy*, 16(4), 266-275.
- Namlu, A. G., ve Odabaşı, H. F. (2007). Unethical computer using behavior scale: A study of reliability and validity on Turkish university students. *Computers and Education* (48), 205-215.
- Odabaşı, F. ve Uysal, Ö. (2006). *Bilgisayar etiği öğretiminde kullanılan yöntemler*. VI. International Education Technology konferansında sunuldu, Doğu Akdeniz Üniversitesi, KKTC.
- Otrar (2019). Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı. <http://mustafaotrar.net/istatistik/pearson-carpim-moment-korelasyon-katsayisi/> adresinden alınmıştır.
- Ozan, Ş. ve Odabaşı, H.F. (2015). Bilişim etiği ve türkiye'deki durumu. B.Akkoyunlu, A.İşman ve H.F. Odabaşı (Ed.). *Eğitim Teknolojileri Okumaları* içinde (s.377-394).

- Ozan, Ş., Kurt, A. A. ve Odabaşı, H. F. (2014). Mason'un bilişim etiği boyutları altında vikipedi'nin incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 5(3), 61-75.
- Örs, F. (2010). Küresel medya ortamında yaşanan etik sorunlar ve uluslararası düzenlemeler. *Journal of Yasar University*, 20(5), 3443-3452.
- Özbay, Ö., Doğan, U., Yıldız, E. ve Seferoğlu, S. S. Öğretmen adaylarının dijital etik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *TRT Akademi*, 6(12), 494-513.
- Özdemir, S. (2019). *Lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özden ve Güçlü (2022). Fikri mülkiyet. <https://www.ozdenguclulegal.com/fikri-mulkiyet-nedir/> adresinden alınmıştır.
- Saymer, İ. (2006). Halkla ilişkiler etiğinde öne çıkan modellerin etik sistemler açısından değerlendirilmesi. *Küresel İletişim Dergisi*, 2, 1-19.
- Sevindik, T. (2011). Matematik mühendisliği 2011 bahar yarıyılı bilişim ve etik ders notları. İstanbul.
- Söylemez, M. ve Balaman, F. (2015). Bilişimin etik olarak kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 115-128.
- Spss İstatistik (2019). Spss analizi ve önemi. <http://spssistatistik.net/istatistik-analiz-rehberi/> adresinden alınmıştır.
- Şener, N.K. (2018, Kasım). *Doğruluk Kontrol Merkezi ve Yalan Haber Kavramlarına İlişkin İçeriklerin Medyada Yansımalarının Araştırılması*. 3. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumunda sunuldu, Antalya.
- TDK (2019). : Türk dil kurumu sözlük. <https://www.sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- TDK (2022). Türk dil kurumu sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

Teknolojide (2019). Bilişim teknolojileri nedir. http://www.teknolojide.com/bilisim-teknolojileri-nedir_3254.aspx adresinden alınmıştır.

TKDK (2022). Gizlilik. <https://www.tkd.gov.tr/Kurumsal/BGYS#:~:text=Gizlilik%3A%20Bilginin%20yetkisiz%20ki%C5%9Filerin%20eline,ula%C5%9F%C4%B1labilir%20ve%20kullan%C4%B1labilir%20durumda%20olmas%C4%B1d%C4%B1r> adresinden alınmıştır.

Torun, E. D. (2014). Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımında etik olmayan davranışların modellenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 3(3), 56-70.

Torun, Ö. (2007). *Resmi Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Etiğine İlişkin Algılarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

TÜİK (2013). Türkiye istatistik kurumu. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569> adresinden alınmıştır.

Türkiye Bilişim Derneği (2010). Bilişim etiği. <https://docplayer.biz.tr/2271430-Turkiye-bilisim-dernegi-kamu-bilgi-islem-merkezleri-yoneticileri-birligi-kamu-bilisim-platformu-xiii-bilisim-etigi-nihai-rapor.html> adresinden alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (2019). Hane halkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30574> adresinden alınmıştır.

Uludağ Sözlük (2019). Teolojik etik. <https://www.uludagsozluk.com/k/teleolojik-etik/> adresinden alınmıştır.

Usta, A. (2011). Kuramdan uygulamaya kamu yönetiminde etik ve ahlak. *Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 39-50.

Yaman, E., Yaman, H. ve Horzum, A. B. (2004). Öğretim elemanlarının internet kullanımında etik ilkelere uyma düzeyleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), 133-150.

- Yanar, N., Ceylan, G. ve Tuncel, S. (2021). Etik dersi alan ve almayan lisans öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki etik davranışların incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 111-125.
- Yıldız, E.P. (2022). Mobil cihazlarda güvenlik ve gizlilik. Ö. Aydın (Ed.). *Bilgisayar sistemlerinde güvenlik ve gizlilik* kitabı içinde (s. 311-327). İstanbul: Efe Akademi.
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. in a. Bandura (ed.). *Selfefficacy in changing socities*. New York: Cambridge University Press (pp. 202 -231).
- Zureik, E., ve Stalker, L. H. (2010). The cross-cultural study of privacy: Problems and prospects. *Surveillance, privacy, and the globalization of personal information: International comparisons*, 8-30.

EKLER

Ek 1. Bilişim Etiği Ölçeği Uzman Değerlendirme Formu

BİLİŞİM ETİĞİ ÖLÇEĞİ

Değerli arkadaşlar,

Size sunulan ölçek ile bilişim teknolojileri araçlarının kullanımı esnasında sergilediğiniz etik davranışların belirlenmesi amaçlanmıştır. Sizlerden gelecek cevaplar araştırmanın sonuçları bakımından son derece önemlidir.

Ölçme aracı, beş bölümden oluşmaktadır. Sizlerden istenilen birinci bölümde kişisel bilgilerinizi eksiksiz olarak doldurmanızdır. Diğer dört bölümde ise bilişim teknolojileri araçlarının etik kullanımına yönelik ifadeler yer verilmiştir. Ölçme aracında yer alan maddeleri dikkatli okuyup, size en uygun gelen yanıtı işaretlemeniz istenmektedir. Yazdığınız bilgilerin tamamı bilimsel amaçlı kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Ayrıca ad, soy ad vb. kimliğinizi belli edecek bilgiler eklemeyiniz. Lütfen ölçme aracında bulunan maddelere gerçekçi yanıtlar veriniz ve bütün maddeleri eksiksiz olarak doldurunuz.

Araştırmaya gösterdiğiniz ilgi, ayırdığınız zaman, katkı ve katılımınız için çok teşekkür ederim.

Nazife BAYRAKTAR

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz: Kız [] Erkek []
2. Yaşınız: 18-21 yaş [] 21-24 yaş [] 24-27 yaş []
3. Kendinizin veya ailenizin ortalama aylık geliri nedir?
 0-1000 TL [] 1000-2000 TL []
 2000-3000 TL [] 3000 ve üzeri TL []
4. Kendinize ait bilişim teknolojileri aracınız var mı? Evet [] Hayır []
5. Günde ortalama bilişim teknolojileri araçlarını kullanma süreniz nedir?
 0-3 saat [] 3-6 saat []
 6-9 saat [] 9 saat ve üzeri []
6. Bilişim teknolojileri araçlarını kullanırken günde ortalama kaç saatini internet kullanımı için ayırıyorsunuz?

0-2 saat [] 2-4 saat []
 4-6 saat [] 6 saat ve üzeri []

BÖLÜM 2: GİZLİLİK BOYUTU

Bu bölümde <i>gizlilik</i> kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
2.1. Çevremdeki bireylerin izni olmadan bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile özel hayatlarına müdahale ederim.	1	2	3	4	5
2.2. Çalıştığım kurumda bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak kişinin izni ve bilgisi olmadan kişisel verilerini değiştiririm.	1	2	3	4	5
2.3. Bir başkasına ait ad, soy ad, telefon numaralarını reklam şirketlerine gönderirim.	1	2	3	4	5
2.4. Bir başkasına ait e-posta adresini reklam şirketlerine gönderirim.	1	2	3	4	5
2.5. Bir başkasına ait sosyal medya hesaplarını kişinin izni olmadan kullanıcı adı ve şifresini değiştiririm.	1	2	3	4	5
2.6. Bir başkasının izni olmadan teknolojik araçlar (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde WİFİ bağlantısını kullanırım.	1	2	3	4	5
2.7. Kişiye özel oluşturulan web sitesine kullanıcıların bilgilerini elde etmek amacıyla gizli programlar eklerim.	1	2	3	4	5
2.8. Bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile kullanıcının isteği dışında rahatsız edici, isimsiz mail gönderirim.	1	2	3	4	5
2.9. Bir başkasının kişisel bilgilerini bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile ele geçirir başkalarına gönderirim.	1	2	3	4	5
2.10. Kendimize ait olmayan bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kişinin haberi olmadan incelerim.	1	2	3	4	5
2.11. Başkası tarafından bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile hazırlan görsel ve işitsel materyalleri kişinin izni olmadan kullanırım.	1	2	3	4	5
2.12. Sipariş üzerine hazırlanan siteye birden çok pop-up reklamlar eklerim.	1	2	3	4	5
2.13. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde başkasına ait elde ettiğim bilgileri izinsiz olarak kullanırım.	1	2	3	4	5

2.14. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde ücreti ödenmeden ulaşılan film, dizi, görüntü, ses vb. çoklu ortamları izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
2.15. Bana ait olmayan makale, kitap, belge vb. bilişim teknolojileri araçlarında (telefon, tablet, bilgisayar vb.) tutulan dosyaları izinsiz incelerim.	1	2	3	4	5
2.16. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile herhangi bir şifre ile korunmayan kablosuz ve kablolu ağ bağlantılarını izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
2.17. Çevremdeki kişilerin kullanmış olduğu teknolojileri onların izni olmadan karıştırırım.	1	2	3	4	5
2.18. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde başkasına ait elde ettiğim gizli bilgileri herkesle paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
2.19. Çalıştığım işyerine ait bilgileri bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) aracılığı ile rakip kurum, firma vb. yerlerle paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
2.20. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) oluşturduğum sahte hesaplar yardımı ile başkasına ait bilgileri kullanarak onlara zarar verebilirim.	1	2	3	4	5
2.21. Başkasına ait resim, fotoğraf gibi görselleri izin almadan kullanırım.	1	2	3	4	5
2.22. Karşı taraftan gelen e-postaları sahibine bilgi vermeden herkesin paylaşımına açarım.	1	2	3	4	5
2.23. Üye olduğum sitelerin, sosyal medya hesaplarımın şifrelerini çevremdeki kişilerle paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
2.24. Çevrimiçi yazışmalarda karşımdaki kişinin haberi ve izni olmadan web kamerasını aktif hale getiririm.	1	2	3	4	5
2.25. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile yapılan görüntülü görüşmeler sırasında karşımdaki kişinin iznini almadan görüntüsünü kayıt ederim.	1	2	3	4	5
2.26. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile yapılan görüntülü görüşmeler sırasında elde ettiğim görüntüyü karşı tarafa haber vermeden paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
2.27. İnternet sayesinde bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak bir başkasına ait kimlik bilgilerine ulaşırım.	1	2	3	4	5
2.28. Arkadaşlarımın kullanmış olduğu sosyal medya hesapları üzerinden paylaştıkları fotoğrafları izinsiz indiririm.	1	2	3	4	5
2.29. Kişinin izni ve bilgisi olmadan bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile ses, video veya görüntü kaydı alırım.	1	2	3	4	5

BÖLÜM 3: DOĞRULUK BOYUTU

Bu bölümde <i>doğruluk</i> kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
3.1. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) doğru olmayan dijital içerik (oyun, reklam vb.) paylaşımı için kullanırım.	1	2	3	4	5
3.2. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile sanal ortamda kendimi olduğumdan farklı gösteririm.	1	2	3	4	5
3.3. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde internet ortamında kaynağı belirsiz paylaşımlarda bulunurum.	1	2	3	4	5
3.4. Verilen bir ödevi bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde cevabını bulur üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan teslim ederim.	1	2	3	4	5
3.5. Online oyunları kendime ait olmayan kullanıcı adı ile oynarım.	1	2	3	4	5
3.6. Online alış-veriş sitelerine doğru olmayan e-posta adresimi yazarım.	1	2	3	4	5
3.7. Çevrimiçi alış-veriş yaptığımız sitenin yorumlar bölümüne yanlış e-posta ve kullanıcı adı ile yorum yazarım.	1	2	3	4	5
3.8. Çevrimiçi alış-veriş yaptığımız sitenin yorumlar bölümüne doğru olmayan yorumlar eklerim.	1	2	3	4	5
3.9. Kullandığımız web sitelerine isimsiz ve herkese açık bir şekilde abartılı, yalan bilgiler paylaşırım.	1	2	3	4	5
3.10. Doğruluğu kesin olmayan bilgileri bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde çevreme yayarım.	1	2	3	4	5
3.11. Yalan haberleri internet üzerinden kullanmış olduğum web siteye eklerim.	1	2	3	4	5
3.12. Sanal ortamda kendimi olduğumdan farklı göstererek kişileri huzursuz ederim.	1	2	3	4	5
3.13. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak ortaya attığım yalan bilgiler ile kişileri hayal kırıklığına uğrattırım.	1	2	3	4	5
3.14. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde sahte alış-veriş siteleri oluştururum.	1	2	3	4	5

3.15. Çevrim içi alış-veriş sitelerinde sahte hesap ile doğru olmayan yorumlar ile takipte olan kullanıcıları yanılgıya düşürürüm.	1	2	3	4	5
3.16. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) gerçek olmayan bilgiyi paylaşma ve yama amacıyla kullanırım.	1	2	3	4	5
3.17. Online oyunlarda illegal yöntemlerle oyunu kazanırım.	1	2	3	4	5
3.18. Bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımıyla elde ettiğim bilgileri, ulaştığım haberleri gerçek veya gerçek olmadığına bakmaksızın doğru kabul ederim.	1	2	3	4	5
3.19. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak internet sitesi üzerinden doğruluğu kesin olmayan, yalan paylaşımlar yaparım.	1	2	3	4	5
3.20. Sosyal medya (facebook, instagram vb.) hesaplarım üzerinden gerçeği yansıtmayan, uydurma paylaşımlarda bulunurum.	1	2	3	4	5
3.21. Sahte sosyal medya (facebook, instagram vb.) hesapları ile insanları mutsuz edecek doğru olmayan haberler paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
3.22. Gerçek hayatta karşılaşmadığım, sosyal ağ ortamlarında iletişim kurduğum kişilere kendim ile ilgili yalan bilgiler veririm.	1	2	3	4	5
3.23. Bana ait olmayan bilgiler ile gmail, yahoo, hotmail vb. hesaplar açarım.	1	2	3	4	5
3.24. Güvenmediğim siteye üye olmam gerekiyorsa arkadaşlarımdan bilgileri (isim, soy isim vb.) ile üye olurum.	1	2	3	4	5
3.25. Tanımadığım insanları profesyonelce hazırlanan sahte sosyal medya hesapları üzerinden kolayca kandırırım.	1	2	3	4	5
3.26. Tanımadığım insanları profesyonelce hazırlanan sahte sosyal medya hesapları üzerinden dolandırırım.	1	2	3	4	5
3.27. Nasıl ve ne şekilde yayıldığı, kaynağını bilmediğim bilgiyi, içeriği paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
3.28. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sahte tanıklık etmesi amacıyla kullanırım.	1	2	3	4	5
3.29. Sahte hesap ile arkadaşlarımı ve tanıdıkları kandırırım.	1	2	3	4	5
3.30. Sahte hesaplar üzerinden arkadaşlarıma argolu, hakaret içeren mesajlar gönderirim.	1	2	3	4	5

BÖLÜM 4: ERİŞİLEBİLİRLİK BOYUTU

Bu bölümde <u>erişilebilirlik</u> kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
4.1. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak Mp3 ve Mp4 gibi müzik, video dosyalarını CD ortamına aktarıp dağıtırım.	1	2	3	4	5
4.2. Kitap, dergi, makale vb. kaynakların orijinallerini kullanmak yerine bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile kopyasını oluştururum.	1	2	3	4	5
4.3. Arkadaşımın sosyal medya hesapları üzerinden yapmış olduğu yorumları kötü amaçlı kullanmak üzere saklı tutarım.	1	2	3	4	5
4.4. Çalıştığım kurumda bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak kişinin izni ve bilgisi olmadan kişisel bilgilerine erişirim.	1	2	3	4	5
4.5. Telif hakkı bulunan e-içerikleri (kitap, dergi vb.) izin almadan kolayca çoğaltırım.	1	2	3	4	5
4.6. Mobil bankacılık ile işlemlerini gerçekleştiren kişilerin izni olmadan hesap bilgilerini elde etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
4.7. Arkadaşlarıma bilerek ve isteyerek virüslü e-postalar gönderirim.	1	2	3	4	5
4.8. Bir başkasına ait sosyal medya hesaplarını ele geçirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
4.9. Bir başkasına ait şifreli WİFİ bağlantısının kullanıcı adı ve şifresini değiştiririm.	1	2	3	4	5
4.10. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kişileri korkutmak için kullanırım.	1	2	3	4	5
4.11. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kişilerin yaşamını tehdit etmek için kullanırım.	1	2	3	4	5
4.12. Başkalarının kimlik ve şifre bilgilerini elde etmek amacıyla farklı yazılımlar kullanırım.	1	2	3	4	5
4.13. Bana ait olmayan makale, kitap, belge vb. bilişim teknolojileri araçlarında (telefon, tablet, bilgisayar vb.) tutulan dosyaları izinsiz erişim sağlarım.	1	2	3	4	5
4.14. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde tanımadığımız kişiler hakkında bilgiye kolayca ulaşırım.	1	2	3	4	5
4.15. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde kurum ve kuruluşlara ait bilgilere kolayca ulaşırım.	1	2	3	4	5

4.16. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile bana ait olmayan kişisel web sayfasını ele geçirebilirim.	1	2	3	4	5
4.17. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile başkasına ait mobil banka hesaplarını ele geçirebilirim.	1	2	3	4	5
4.18. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile başkasına ait sosyal medya hesaplarını ele geçirebilirim.	1	2	3	4	5
4.19. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak başkasının kullandığı teknolojik araçları tehdit edecek (virüs, solucan, truva atları vb.) girişimlerde bulunurum.	1	2	3	4	5
4.20. Korsan film paylaşımı yapan siteden rahatlıkla film izlerim.	1	2	3	4	5
4.21. Şiddet ve şiddete yönlendiren içerikler barındıran oyunları bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile kolaylıkla paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
4.22. Online oyun sitelerinde illegal yöntemlere başvurarak para kazanmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
4.23. Bana ait olmayan bilişim teknolojileri araçlarına (telefon, tablet, bilgisayar vb.) uzaktan bağlanarak şifre bilgilerini elde etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
4.24. Kişinin izni ve haberi olmadan onun hakkında bilgi toplarım.	1	2	3	4	5
4.25. Arkadaşlarımız tarafından kullanılan bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kendi çıkarlarım için hacklerim.	1	2	3	4	5
4.26. Bluetooth üzerinden arkadaşlarıma virüslü dosyalar gönderirim.	1	2	3	4	5
4.27. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde izinsiz olarak aldığım ses kayıtlarını arkadaşlarım ile kolayca paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
4.28. Reklamlar üzerinde karşı tarafın kişisel ve kart bilgilerini kolayca ele geçiririm.	1	2	3	4	5
4.29. Bir başkasının kullanmış olduğu mail hesaplarına izinsiz erişim sağlarım.	1	2	3	4	5
4.30. Kısıtlı erişim hakkı olan sitelere bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak kolayca erişim sağlarım.	1	2	3	4	5
4.31. Gerçek hayatta yapamadığım davranışları bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde sanal ortamlarda yapabilirim.	1	2	3	4	5
4.32. Bir başkasının kişisel bilgisayarına kayıtlı dosyalarına izinsiz erişim sağlarım.	1	2	3	4	5
4.33. Bir program tasarımı yaparken insan hayatına zararının olup olmayacağını düşünmem.	1	2	3	4	5

4.34. Başkasına ait e-posta adresini kişinin izni olmadan çevrimiçi alış-veriş sitesinde kullanırım.	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

BÖLÜM 5: FİKRİ MÜLKİYET BOYUTU

Bu bölümde <i>fikri mülkiyet</i> kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle
5.1. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) bireylere zarar vermek amacıyla kullanırım.	1	2	3	4	5
5.2. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) çevreye ve doğaya zarar vermek amacıyla kullanırım.	1	2	3	4	5
5.3. Bana ait olmayan bilişim teknolojileri araçlarındaki (telefon, tablet, bilgisayar vb.) dosyaları izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
5.4. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde elde ettiğim yazılım ve programların ücretini ödemedim kullanırım.	1	2	3	4	5
5.5. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde lisanssız yazılım elde edebilirim.	1	2	3	4	5
5.6. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde elde edilen resim ve fotoğrafların sahibi ile ilgili bilgi paylaşımı yapmadan kullanırım.	1	2	3	4	5
5.7. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile elde ettiğim lisanssız yazılımları internet aracılığı ile dağıtırım.	1	2	3	4	5
5.8. Kitap, dergi, makale vb. kaynakların orijinallerini kullanmak yerine bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile oluşturulan kopyalarını herkese açık biçimde paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
5.9. Bir başkasına ait olan proje, rapor çalışmalarını izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
5.10. Bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile internet üzerinden başkasına ait ödevi sanki kendime aitmiş gibi satarım.	1	2	3	4	5
5.11. Okulun bilgisayarlarına ait lisanslı programları çoğaltıp başkalarına para karşılığı satarım.	1	2	3	4	5
5.12. Bilişim teknolojileri araçlarında (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanılan yazılımları yasadışı yollarla kopyalayıp arkadaşlarıma dağıtırım.	1	2	3	4	5

5.13. Başkasına ait olan ancak üzerinde kullanılmasına izin verilen bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) donanım parçalarına kötülük amaçlı zarar veririm.	1	2	3	4	5
5.14. İşyerinde patron rütbemi kullanarak çalışanların izni olmadan kullanmış oldukları bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kontrol ederim.	1	2	3	4	5
5.15. Sipariş üzerine hazırladığım web sitesini bir başka müşteri için hazırlanmış gibi gösterip satarım.	1	2	3	4	5
5.16. Kendimize ait olmayan bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kişinin haberi olmadan kullanırım.	1	2	3	4	5
5.17. Kendimize ait olmayan bilişim teknolojileri araçlarındaki (telefon, tablet, bilgisayar vb.) bilgileri kişinin haberi olmadan kopyalarım.	1	2	3	4	5
5.18. Kendimize ait olmayan bilişim teknolojileri araçlarındaki (telefon, tablet, bilgisayar vb.) bilgileri kişinin haberi olmadan silerim.	1	2	3	4	5
5.19. Bilişim teknolojileri araçlarında (telefon, tablet, bilgisayar vb.) lisanssız programlar, yazılımlar kullanırım.	1	2	3	4	5
5.20. Bilişim teknolojileri araçlarında (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ürün anahtarı bulunmayan Microsoft ofis programlarını kullanırım.	1	2	3	4	5
5.21. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde ücreti ödenmeden ulaşılan film, dizi, görüntü, ses vb. çoklu ortamları izinsiz paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
5.22. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile ulaşılan ücreti ödenmeyen e-içerikleri (kitap, belge vb.) izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
5.23. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile ulaşılan ücreti ödenmeyen e-içerikleri (kitap, belge vb.) izinsiz paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
5.24. Bir başkasının çalışmasını, makalesini referans vermeden kendi çalışmalarımda kullanırım.	1	2	3	4	5
5.25. Bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) bozulması nedeniyle tamiri sırasında sağlam olan orijinal parçayı sahte parça ile değiştiririm.	1	2	3	4	5
5.26. Başkası tarafından hazırlanan programlar, geliştirilen yazılımların üzerinde küçük değişiklikler yaparak kendim hazırlamış gibi paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
5.27. Güncel olmayan Android, Windows vb. işletim sistemlerini kullanırım.	1	2	3	4	5
5.28. Arkadaşımdan kullanmam için aldığım bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sistemini çökertirim.	1	2	3	4	5
5.29. Sistem üzerinden verileri elde etmek amacıyla yasal olmayan stratejiler izlerim.	1	2	3	4	5

5.30. Bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ses kaydedici özelliği ile karşı tarafın izni olmadan ses kaydı alırım.	1	2	3	4	5
5.31. Çevremizdeki kişilerin fotoğraflarını veya görsellerini haber vermeden photoshop programı ile başka görseller, şekiller ekleyerek üzerinde oynamalar yaparım.	1	2	3	4	5
5.32. Çevremizdeki kişilerin fotoğraflarını veya görsellerini haber vermeden photoshop programı sayesinde değiştirir paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
5.33. Bir başkasına ait ödevi sahibine haber vermeden e-posta üzerinden satarım.	1	2	3	4	5
5.34. Arkadaşımdan bir defaya mahsus kullanmak üzere aldığım internet şifresini ona söylemeden her gün, düzenli olarak kullanmaya devam ederim.	1	2	3	4	5
5.35. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ailem ve çevremdeki kişilerin haklarını koruma, saygı çerçevesi sınırlarında kullanmam.	1	2	3	4	5
5.36. Bilişim teknolojileri laboratuvarında bulunan bilişim araçlarına ve malzemelerine zarar veririm.	1	2	3	4	5
5.37. Bilişim teknolojileri laboratuvarında bulunan bilişim araçlarını ve malzemelerini kendi kişisel çıkarlarım doğrultusunda kullanırım.	1	2	3	4	5

Ek 2. Bilişim Etiği Ölçeği Nihai Formu

BİLİŞİM ETİĞİ ÖLÇME ARACI

Değerli arkadaşlar,

Size sunulan ölçme aracı ile bilişim teknolojilerinin (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanımı esnasında sergilediğiniz etik davranışların belirlenmesi amaçlanmıştır. Sizlerden gelecek cevaplar araştırmanın sonuçları bakımından son derece önemlidir.

Ölçme aracı, beş bölümden oluşmaktadır. Sizlerden istenilen birinci bölümde kişisel bilgilerinizi eksiksiz olarak doldurmanızdır. Diğer dört bölümde ise bilişim teknolojileri araçlarının etik kullanımına yönelik ifadeler yer verilmiştir. Ölçme aracında yer alan maddeleri dikkatli okuyup, sizin için en uygun yanıtı işaretlemeniz istenmektedir. Ölçme aracını cevaplamanız yaklaşık 10 dakikanızı alacak ve elde edilen bilgilerin tamamı bilimsel amaçlı kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Ayrıca ad, soy ad vb. kimliğinizi belli edecek kişisel bilgiler eklemeyiniz. Lütfen ölçme aracında bulunan maddelere samimi ve gerçekçi yanıtlar veriniz ve bütün maddeleri eksiksiz olarak doldurunuz.

Araştırmaya gösterdiğiniz ilgi, ayırdığınız zaman, katkı ve katılımınız için çok teşekkür ederim.

Nazife BAYRAKTAR

TOĞÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz: Kadın [] Erkek []
2. Yaşınız: 18-21 yaş [] 22-25 yaş [] 26-29 yaş [] 30 ve üzeri yaş []
3. Kendinizin ortalama aylık geliri nedir?
Gelir yok [] 1000 -2000 TL []
2001-3000 TL [] 3001 ve üzeri TL []
4. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?
0-1000 TL [] 1001-2000 TL []
2001-3000 TL [] 3001 ve üzeri TL []
5. Kendinize ait bilişim teknolojileri aracınız (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) var mı?
Evet [] Hayır []
6. Günde ortalama bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanma (iletişim, eğlence, araştırma yapma vb.) sürenizi saat olarak belirtiniz.
.....

7. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanırken günde ortalama kaç saatinizi internet kullanımı için ayırıyorsunuz? Lütfen saat olarak belirtiniz.

.....

BÖLÜM 2: GİZLİLİK BOYUTUNA İLİŞKİN MADDELER

Bu bölümde gizlilik kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
2.1. Çevremdeki bireylerin izni olmadan bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak özel hayatlarına (kişisel verileri, belgeleri, eşyaları vb.) müdahale ederim.	1	2	3	4	5
2.2. Bir başkasına ait sosyal medya hesaplarının kullanıcının adı ve şifresini kişinin izni olmadan değiştiririm.	1	2	3	4	5
2.3. Bir başkasına ait kişisel bilgileri bilişim teknolojilerini (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak ele geçirip üçüncü kişiler ile paylaşırım.	1	2	3	4	5
2.4. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile başkası tarafından hazırlan görsel ve işitsel materyalleri kişinin izni olmadan kullanırım.	1	2	3	4	5
2.5. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) aracılığıyla herhangi bir şifre ile korunmayan kablosuz ve kablolu ağ bağlantılarını izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
2.6. Başka kişiye ait resim, fotoğraf gibi görselleri izin almadan kullanırım.	1	2	3	4	5
2.7. Gelen e-postaları sahibine bilgi vermeden herkesin paylaşımına açarım.	1	2	3	4	5
2.8. Üye olduğum sitelerin veya sosyal medya hesaplarımın şifrelerini çevremdeki kişilerle paylaşırım.	1	2	3	4	5
2.9. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile yapılan görüntülü görüşmeler sırasında elde ettiğim görüntüyü karşı tarafa haber vermeden paylaşırım.	1	2	3	4	5
2.10. Kişinin izni ve bilgisi olmadan bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile ses kaydı alırım.	1	2	3	4	5

BÖLÜM 3: DOĞRULUK BOYUTUNA İLİŞKİN MADDELER

Bu bölümde <u>doğruluk</u> kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
3.1. Bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) doğru olmayan dijital içerik (metin, e-dergi, e-gazete, e-kitap vb.) paylaşımı için kullanırım.	1	2	3	4	5
3.2. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile sanal ortamda kendimi olduğumdan farklı gösteririm.	1	2	3	4	5
3.3. Verilen bir ödevi bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile hazır ödev sitelerinden cevabını bulur üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan teslim ederim.	1	2	3	4	5
3.4. Çevrimiçi alış-veriş yaptığımız sitenin yorumlar bölümüne yanıltıcı yorumlar eklerim.	1	2	3	4	5
3.5. Sanal ortamda kendimi olduğumdan farklı göstererek kişileri psikolojik veya duygusal açıdan huzursuz ederim.	1	2	3	4	5
3.6. Güvenmediğim siteye üye olmam gerekiyorsa arkadaşlarımdan bilgileri (ad, soyad vb.) ile üye olurum.	1	2	3	4	5
3.7. Tanımadığım insanları profesyonelce hazırlanan sahte sosyal medya profilleri üzerinden kolayca kandırırım.	1	2	3	4	5

BÖLÜM 4: ERİŞİLEBİLİRLİK BOYUTUNA İLİŞKİN MADDELER

Bu bölümde <u>erişilebilirlik</u> kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
4.1. Kitap, dergi, makale vb. kaynakların orijinallerini kullanmak yerine bilişim teknolojileri araçlarının (telefon, tablet, bilgisayar vb.) yardımı ile kopyasını kullanırım.	1	2	3	4	5
4.2. Arkadaşımdan sosyal medya hesapları üzerinden yapmış olduğu yorumları kötü amaçlı (tehdit vb.) kullanmak üzere saklı tutarım.	1	2	3	4	5
4.3. Mobil bankacılık ile işlemlerini gerçekleştiren kişilerin izni olmadan hesap bilgilerini elde etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
4.4. Bilişim teknolojileri araçlarında (telefon, tablet, bilgisayar vb.) tutulan ve bana ait olmayan makale, kitap, belge vb. dosyalara erişim sağlarım.	1	2	3	4	5

4.5. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile başkasına ait banka hesaplarını ele geçirebilirim.	1	2	3	4	5
4.6. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile başkasına ait sosyal medya hesaplarını ele geçirebilirim.	1	2	3	4	5
4.7. Bluetooth üzerinden arkadaşlarıma virüslü dosyalar gönderirim.	1	2	3	4	5
4.8. Kısıtlı erişim hakkı olan sitelere bilişim teknolojileri araçlarını (telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanarak kolayca erişim sağlarım.	1	2	3	4	5
4.9. Fiziksel hayatta yapmaktan çekindiğim davranışları bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde sanal ortamlarda yapabilirim.	1	2	3	4	5

BÖLÜM 5: FİKRİ MÜLKİYET BOYUTUNA İLİŞKİN MADDELER

Bu bölümde <i>fikri mülkiyet</i> kavramı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Lütfen her bir maddeyi dikkatli okuduktan sonra size uygun kutucuğa [x] işaretini koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
5.1. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde elde ettiğim yazılım ve programların ücretini ödemedim kullanırım.	1	2	3	4	5
5.2. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde lisanssız yazılım elde edebilirim.	1	2	3	4	5
5.3. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) ile elde ettiğim lisanssız yazılımları internet aracılığı ile dağıtırım.	1	2	3	4	5
5.4. Bilişim teknolojileri araçları (telefon, tablet, bilgisayar vb.) sayesinde ücreti ödenmeden ulaşılan film, dizi, görüntü, ses vb. çoklu ortam öğelerini izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
5.5. Bir başkasına ait olan proje, rapor çalışmalarını izinsiz kullanırım.	1	2	3	4	5
5.6. Başkası tarafından hazırlanan programlar ve geliştirilen yazılımların üzerinde küçük değişiklikler yaparak kendim hazırlamış gibi paylaşıyorum.	1	2	3	4	5

Ek 3. İzinler

Evrak Tarih ve Sayısı: 07/01/2019-E.1148

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı :23845617-044/
Konu :Anket İzni

ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞINA

İlgi : 20.12.2018 tarih ve 62616 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı 189912020 numaralı yüksek lisans öğrencisi Nazife BAYRAKTAR'ın, "BOT 5504 Eğitim Teknolojisi ve Öğretmen Eğitimi" dersi kapsamında 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında Eğitim Fakültesi son sınıf öğrencilerine anket uygulama isteği Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür. Bilgilerinize rica ederim.

Fatih ALHAN
Genel Sekreter

Window
Windows't